

Beata Katarzyna Jędryka

Poradnik metodyczny nauczania języka polskiego jako drugiego / obcego dla polonijnych nauczycieli wychowania przedszkolnego

Poradnik metodyczny

nauczania języka polskiego
jako drugiego / obcego
dla polonijnych nauczycieli
wychowania przedszkolnego

© Copyright by Instytut Polonistyki Stosowanej

Wydział Polonistyki UW

Warszawa 2015

ISBN 978-83-64111-46-4

Autor

BEATA KATARZYNA JĘDRYKA

Redaktor

NATALIA KACPRZAK

Projekt okładki

VIZARD ANDRZEJ ZAWADZKI

vizard@list.pl

Skład i łamanie

VIZARD ANDRZEJ ZAWADZKI

Rysunki na okładce

Prace uczniów Polskiej Szkoły Doksztalającej im. św. Faustyny –
Ozone Park w Nowym Jorku

Publikacja powstała w ramach projektu *Uczeń i nauczyciel w świecie dwóch języków i dwóch kultur – dydaktyka języka polskiego w szkolnictwie polonijnym w USA (etap I – III) Etap I. Nauczanie przedszkolne i wczesnoszkolne* współfinansowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej

Beata Katarzyna Jędryka

Poradnik metodyczny

nauczania języka polskiego
jako drugiego / obcego
dla polonijnych nauczycieli
wychowania przedszkolnego

Warszawa 2015

SPIS TREŚCI

<i>Wstęp</i>	7
Język ojczysty/drugi, obcy czy odziedziczony?	9
Przygotowanie autorskich programów nauczania	11
Organizacja i prowadzenie zajęć	19
Obrazki w dydaktyce	30
Piosenki i zabawy ruchowe	39
Zakończenie	43
<i>Bibliografia</i>	45
<i>Informacja o autorze</i>	47

WSTĘP

Przedszkole polonijne jest miejscem szczególnym dla dzieci, które dorastają poza granicami Polski. To w nim uczą się języka polskiego, a także elementów naszej kultury oraz historii. Czasami jest to jedyne miejsce, w którym dzieci mają kontakt z poprawną polszczyzną, ponieważ ich rodzice reprezentują kolejne pokolenie emigracyjne i mówią coraz słabiej po polsku. W placówkach polonijnych w Stanach Zjednoczonych wielu przedszkolaków pochodzi z rodzin mieszanych, w których głównym kodem komunikacyjnym jest język angielski i chociaż wśród dzieci nadal dominują te z polskojęzycznych rodzin, to codzienny, naturalny kontakt z językiem angielskim powoduje, że język polski ulega jego wpływowi zarówno na poziomie fonetyki, jak i gramatyki oraz leksyki. Jest to proces nieunikniony, jednak można go obserwować i zmniejszać jego ingerencję w dziecięcą polszczyznę.

Przedszkola polonijne w Stanach Zjednoczonych, podobnie jak cała oświata polonijna, prowadzą dydaktykę tylko raz w tygodniu. Zajęcia odbywają się zazwyczaj w soboty, w godzinach przedpołudniowych. W zależności od statutu i sposobu organizacji placówki proponują rodzicom czterogodzinną, inne tylko dwugodzinną opiekę. Należy uznać, że jest to największa przeszkoda uniemożliwiająca przygotowanie jednolitego programu, który mógłby być realizowany przez wszystkie polskie przedszkola w USA lub choćby w obrębie jednego stanu. Dlatego też każde przedszkole musi samodzielnie przygotowywać plan pracy dla określonej grupy wiekowej, uwzględniając specyfikę działalności placówki oraz możliwości językowe podopiecznych. W podobny sposób powinni postępować nauczyciele wychowania przedszkolnego wybierając materiał dydaktyczny, przy pomocy którego będą realizowali wyznaczone cele.

Niniejszy poradnik metodyczny adresowany jest do nauczycieli, którzy pracują w polonijnych placówkach przedszkolnych poza granicami Polski, ze szczególnym uwzględnieniem Stanów Zjednoczonych. Odbiorcy znajdą w nim porady dotyczące: budowania programu nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego/odziedziczonego w polonijnych przedszkolach, planowania i komponowania zajęć oraz wykorzystania w dydaktyce środków wizualnych i piosenek. Mam nadzieję, że zamieszczone tu wskazówki i propozycje rozwiązań metodycznych okażą się pomocne w Państwa pracy.

JĘZYK OJCZYSTY / DRUGI, OBCY CZY ODZIEDZICZONY?

W oparciu o literaturę przedmiotu oraz wnioski z wielogodzinnych dyskusji z polonijnymi nauczycielami trudno jest jednoznacznie określić jaki status ma język polski w Stanach Zjednoczonych. A. Seretny oraz E. Lipińska w swoim opracowaniu nazwały polszczyznę, którą posługuje się Polonia, językiem odziedziczonym (ang. *heritage language*). Oznacza to, że polski kod komunikacyjny jest dla naszych rodaków językiem, który ma status języka „pomiędzy” językiem ojczystym i obcym¹.

Autorki słusznie zauważają, że nauczanie języka odziedziczonego wymaga odpowiednio przygotowanego programu oraz właściwie dobranych metod oraz materiałów dydaktycznych. Opracowując je, należy korzystać z zasobów rozwiązań metodycznych właściwych nauczaniu obydwu odmian języka polskiego, tj. nauczaniu języka polskiego jako obcego oraz nauczaniu języka polskiego jako ojczystego. O przewadze jednej bądź drugiej strategii dydaktycznej decyduje poziom znajomości języka polskiego przez uczniów. Podobne rozwiązania dydaktyczne, mimo że nie zastosowano terminu „język odziedziczony”, można znaleźć w opracowaniu dotyczącym edukacji dzieci polonijnych uczęszczających do sobotniej szkoły w Clark w stanie New Jersey².

Perspektywa dydaktyczna języka polskiego jako odziedziczonego, zaproponowana przez krakowskie badaczki, została opracowana na podstawie badania ankietowego w Chicago w Stanach Zjednoczonych, przeprowadzonego wśród uczniów klas starszych (IX–XI) w roku 2010³, którzy komunikowali się w języku polskim bez większych problemów. Spostrzeżenia B. K. Jędryki powstały w wyniku badań w Clark w latach 2005–2010, przeprowadzonych wśród uczniów klas II oraz klas VI⁴. Również ci uczniowie wykazali się dobrą znajomością polszczyzny, w szczególności w zakresie posługiwania się językiem mówionym. W obu sytuacjach jak

---

¹ Lipińska E., Seretny A., *Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonego na przykładzie chicagowskiej diaspory polonijnej*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2012, s. 89–90.

² Jędryka B. K., *Język polski w polonijnej szkole. Na przykładzie badań przeprowadzonych w Clark – New Jersey, USA*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012.

³ Lipińska E., Seretny A., *Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonego na przykładzie chicagowskiej diaspory polonijnej*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2012, s. 50.

⁴ Jędryka B. K., *Język polski w polonijnej szkole. Na przykładzie badań przeprowadzonych w Clark – New Jersey, USA*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012.

najbardziej można mówić o języku odziedziczonym, który wymaga od nauczycieli przygotowania specjalnej strategii metodycznej. W tym miejscu pojawia się pytanie: czy język polski w polonijnych przedszkolach w Stanach Zjednoczonych można określić mianem języka odziedziczonego i czy w tym kierunku należy planować dydaktykę?

Podczas warsztatów metodycznych, które odbywały się od października do grudnia 2015 roku w Stanach Zjednoczonych i zostały zorganizowane przez Instytut Polonistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Centralę Polskich Szkół Doksztalających w Ameryce, niejednokrotnie dyskutowano nad właściwą metodą pracy w przedszkolach polonijnych. Pedagodzy pracujący z dziećmi polonijnymi jednogłośnie stwierdzili, że język polski na etapie kształcenia przedszkolnego jest językiem obcym. Dzieci przychodzą do placówek dydaktycznych ze słabą znajomością polszczyzny lub wręcz jej brakiem. Taką sytuację nauczyciele obserwują od co najmniej pięciu lat.

Z danych statystycznych i demograficznych wynika, że liczba nowych, polskich emigrantów w Stanach Zjednoczonych maleje. Dzieje się tak, ponieważ emigracja ekonomiczna, od momentu włączenia Polski w struktury Unii Europejskiej, zmieniła swój charakter. Polacy, którzy decydują się na wyjazd w celach zarobkowych wraz z całą rodziną, wybierają kraje europejskie, takie jak Irlandia, Wielka Brytania, Hiszpania lub Francja. Dlatego też przyglądając się strukturze Polonii w Stanach Zjednoczonych widzimy, że coraz mniej jest dzieci, których rodzice reprezentują I pokolenie emigracyjne, tj. pokolenia, które osiedliło się w Stanach Zjednoczonych. Dzieci uczęszczające obecnie do przedszkoli polonijnych najczęściej reprezentują III lub IV pokolenie polonijne⁵. Ich cechą wspólną jest słaba znajomość polszczyzny lub jej brak. Dzieci te zazwyczaj pochodzą z małżeństw mieszanych, które w domu nie komunikują się w języku polskim. Ograniczony kontakt z językiem powoduje, że w życiu dziecka od najmłodszych lat zaczyna dominować język angielski, który w późniejszym czasie może stać się jedynym językiem kontaktowym.

Analizując sytuację językową polonijnych przedszkolaków w Stanach Zjednoczonych należy stwierdzić, że obecnie na zajęciach językowych nauczyciele powinni sięgać po metody nauczania właściwe dydaktyce języka polskiego jako obcego. Takie podejście pozwoli w przyszłości, na etapie nauki w polonijnej szkole podstawowej, osiągnąć kompetencję językową właściwą dla języka drugiego. Niestety istnieje niewiele programów oraz materiałów dydaktycznych adresowanych do nauczycieli dzieci w wieku przedszkolnych, które uwzględniałyby specyfikę nauczania polszczyzny jako języka obcego. To, czym dysponują obecnie wychowawcy, jest bardziej zbliżone do nauczania języka polskiego jako języka rodzimego i nie sprawdza się w pracy z polonijnymi przedszkolakami. Dlatego też programy i materiały do pracy z dziećmi polonijnymi należy zacząć przygotowywać inaczej, niż dotychczas, chociaż nie oznacza to, że trzeba rezygnować z tych, z którymi obecnie pracują oddziały przedszkolne. Na dobry początek warto zmodyfikować to, co już mamy i nadać temu kształt pomocy do nauki języka polskiego jako obcego.

⁵ Dubisz S., *Z metodologii badań języka środowisk polonijnych*, „Poradnik Językowy”, z. 5, 1983, s. 295.

PRZYGOTOWANIE AUTORSKICH PROGRAMÓW NAUCZANIA

Dobrze przeprowadzony cykl dydaktyczny nauczania języka polskiego przedszkolaków w przedszkolu polonijnym wymaga rzetelnego przygotowania przez nauczyciela edukacyjnej ścieżki, którą „pokona” wspólnie z dziećmi. Planując poszczególne etapy procesu nauczania należy myśleć nie tylko o tym, czego chcemy nauczyć, jakimi metodami chcemy to osiągnąć oraz przy wykorzystaniu jakich materiałów dydaktycznych. Już w fazie koncepcyjnej trzeba przewidzieć ewentualne problemy, które można napotkać, a przede wszystkim zastanowić się, jakie warunki muszą zostać spełnione, żeby dziecko przy naszej pomocy osiągnęło sukces edukacyjny. Warto pamiętać, że koncepcja kursu językowego raz wypracowana, nie zawsze będzie się sprawdzała. Dlatego za każdym razem, kiedy będziemy przystępować do prowadzenia zajęć językowych, trzeba ją będzie zmodyfikować i dostosowywać do potrzeb oraz możliwości dzieci, dla których planujemy zajęcia językowe.

Opracowywanie założeń oraz sposobów realizacji procesu dydaktycznego, który jest adresowany do dzieci w wieku przedszkolnym, tylko częściowo będzie się opierało i pokrywało z propozycjami metodyk, których adresatami są dorośli, młodzież w wieku szkolnym lub dzieci w wieku wczesnoszkolnym⁶. Przedszkole bowiem to czas, kiedy dziecko dopiero wchodzi w świat języka, rówieśników oraz dorosłych. Dziecko rozwija się i z miesiąca na miesiąc nabywa nowe umiejętności manualne, motoryczne oraz społeczne⁷. Wraz z ich wzrostem, nauczyciel

---

⁶ Mam tu na myśli takie opracowania metodyczne, jak: Erenc-Grygoruk G., *Nauczanie języków obcych w edukacji wczesnoszkolnej*, Impuls, Kraków 2013; Janowska I., *Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik i poradnik dla nauczycieli języków obcych*, Universitas, Kraków 2010; Janowska I., *Podejście zadaniowe do nauczania i uczenia się języków obcych. Na przykładzie języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków 2011; Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005; Lipińska E., Seretny A., *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków 2005; Lipińska E., Seretny A., *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków 2006; Niemiec-Knaś M., *Metoda projektów w nauczaniu języków obcych*, Impuls, Kraków 2011; Pamuła M., *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2006; Ur P., *A course in language teaching. Practice and theory*, Cambridge University Press, Cambridge 2007; Vale D., Feunteun A., *Teaching Children English. A training course for teachers of English to children*, Cambridge University Press, Cambridge 2007.

⁷ W podobny sposób na nauczanie dzieci patrzy H. Komorowska, pisząc, że cechy rozwojowe mają silny wpływ na koncepcję zajęć dydaktycznych oraz wybór metod pracy (zob. Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005, s. 36–38).

ma większe możliwości stosowania różnych technik oraz form pracy. Należy jednak pamiętać, że nauka niektórych umiejętności wymaga znajomości języka polskiego jako narzędzia przekazywania konkretnych instrukcji, a przedszkolaki nie mogą się ich nauczyć w trakcie obserwacji czynności, które są wykonywane przez ich rówieśników, którzy znają język polski lepiej.

Zajęcia językowe z dziećmi w wieku przedszkolnym można podzielić na cztery fazy: **planowanie, przygotowanie programu nauczania, dydaktyka** oraz **ewaluacja**. W tej części poradnika zajmiemy się planowaniem cyklu zajęć językowych oraz przygotowaniem odpowiedniego programu na potrzeby jego realizacji.

Przez program nauczania, za H. Komorowską, należy rozumieć dokument, który zawiera następujące komponenty: cele nauki języka, treści (materiał nauczania), gradację materiału oraz standardy wymagań, które powinna spełniać osoba kończąca kurs⁸. W literaturze związanej z nauczaniem języków obcych (przede wszystkim angielskojęzycznej) pojawia się także pojęcie *sylabus*⁹. Jest on definiowany jako lista zagadnień, które będą nauczane na kursie językowym. Dokument ten musi zawierać komponenty, o których pisze H. Komorowska.

Wybór programu nauczania

Pierwszym etapem w fazie koncepcyjnej jest odpowiedzenie sobie na pytanie: z jakim dzieckiem będę prowadził zajęcia z języka polskiego jako obcego/drugiego? Nie chodzi tu płeć czy wiek dziecka, ale o stopień znajomości języka polskiego u przedszkolaka. W tym celu dokonuje się diagnozy językowej dziecka. Jeżeli przedszkole jest miejscem, w którym dziecko pierwszy raz w życiu rozpoczyna formalną naukę języka polskiego, należy przygotować **program adaptacji językowej**. Program tego typu jest konstruowany dla dzieci, które pochodzą z rodzin, w których kodem komunikacyjnym jest język angielski, czyli rodzin reprezentujących kolejne pokolenie polonijne. Można go też częściowo przygotować dla dzieci z rodzin mieszanych, w których w kontaktach rodzinnych dominuje język angielski.

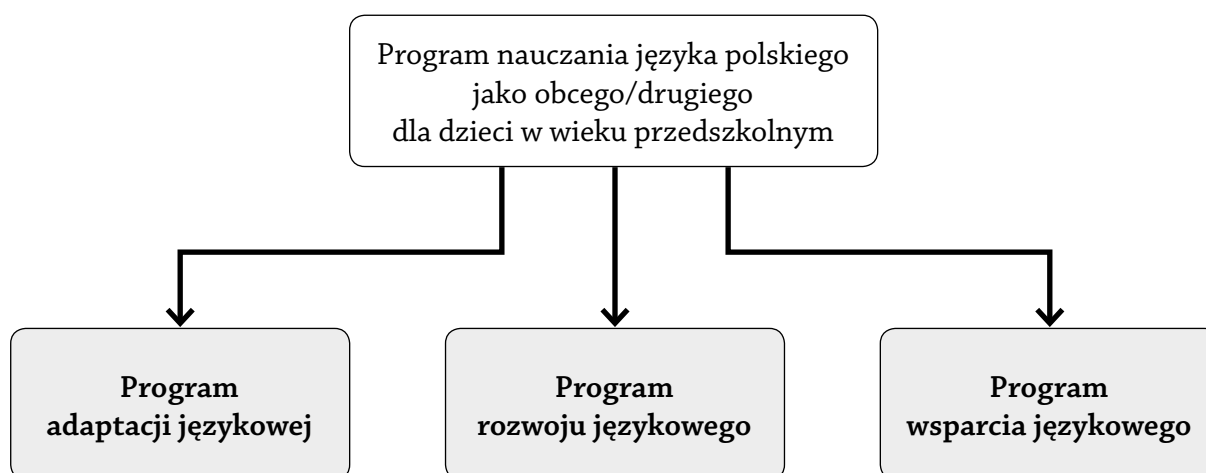
Jeżeli dziecko kontynuuje naukę języka polskiego należy opracować **program rozwoju językowego**. Program ten przygotowujemy dla dzieci z rodzin polskojęzycznych, czyli takich w których językiem komunikacji rodzinnej jest język polski.

Czasami wśród przedszkolaków mogą pojawić się dzieci, które urodziły się w Polsce i niedawno przyjechały z rodzicami do nowego kraju. Dla takich dzieci język polski jest językiem pierwszym – rodzimym. Na pewno w Polsce chodziły do przedszkola i ich rozwój językowy jest właściwy dziecku jednojęzycznemu. Na potrzeby dziecięcych emigrantów należy przygotować **program wsparcia językowego**. Trzeba jednak wspomnieć, że taka sytuacja w polonijnych placówkach w Stanach Zjednoczonych jest bardzo rzadka.

⁸ Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005, s. 15.

⁹ Ur P., *A course in language teaching. Practice and theory*, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 176.

Treści zawarte w powyższych programach, ale także metody, techniki i formy pracy są uzależnione od statusu polszczyzny w życiu dzieci polonijnych oraz od stopnia znajomości języka.

Typy programów nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego dzieci. OPR. WŁASNE

Wszystkie trzy propozycje programowe mają wspólny nadrzędny cel: opanowanie przez dziecko języka polskiego na poziomie umożliwiającym czynny udział w zajęciach przedszkolnych. Osiągnięcie celu nadrzędnego jest możliwe jedynie przez sformułowanie i realizowanie celów ogólnych oraz celów szczegółowych (operacyjnych). Ich lista uzależniona jest od typu programu, który prowadzący zamierza konstruować. Warto w tym działaniu kierować się czterema zasadami dotyczącymi nauczania w ogóle, które zostały zaproponowane przez Radę Europy dla edukatorów, także języków obcych, w XXI wieku¹⁰. Zasady te należy stosować w każdej placówce nie tylko w Europie, ale także w Ameryce, Australii czy Azji.

Przygotowując założenia każdego typu programu kształcenia językowego dla dzieci, trzeba brać pod uwagę następujące zasady:

- dziecko **uczy się, aby być** – rozwój językowy daje mu możliwość pełnego rozwoju osobowości i zdolności do samodzielności, wygłaszania własnych sądów oraz opinii;
- dziecko **uczy się, aby wiedzieć** – rozwój językowy pozwala dziecku poznać świat oraz drogi do jego samodzielnego odkrywania;
- dziecko **uczy się, aby działać** – rozwój językowy pozwala dziecku wchodzić w kontakt językowy z innymi w jego otoczeniu, czego rezultatem jest zdobywanie nowych doświadczeń, kwalifikacji oraz praca zespołowa;

¹⁰ Delors J. (red.), *Edukacja. Jest niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku*, UNESCO, Warszawa 1998.

- dziecko **uczy się, aby żyć wspólnie** – rozwój językowy pozwala dziecku na zrozumienie zwerbalizowanych potrzeb innych oraz wzajemne uświadomienie sobie wzajemnych współzależności.

Nauczycielowi, który podejmuje się zadania prowadzenia zajęć z języka polskiego dla dzieci polonijnych etap tworzenia programu dydaktycznego od strony formalnej może wydać się trudny. Nie wie, jak prawidłowo powinien on zostać skomponowany i czy powinien wyglądać tak samo, jak typowe programy edukacji przedszkolnej w Polsce.

W programach edukacyjnych, z którymi pracują na co dzień pedagodzy, można wyróżnić stałe komponenty. Są to:

- struktura programu,
- cele edukacyjne,
- wskazania metodyczne,
- warunki dotyczące realizacji programu,
- treści edukacyjne (aktywność społeczna, językowa, poznawcza, artystyczna, ruchowa i zdrowotna; przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem nowożytnym).

Kształcenie językowe wymaga jednak innego podejścia w konstruowaniu programu dydaktycznego. Ponieważ cykl zajęć z języka polskiego dla dzieci polonijnych nie jest typowym kursem językowym, należy korzystać z zasad budowania programu właściwych zarówno dla edukacji przedszkolnej, jak i dla nauczania języków obcych. Warto skorzystać z formy przyjętej przez zespół opracowujący *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1 – C2*¹¹. Mimo, że pod względem treści krakowskie programy są adresowane do młodzieży i dorosłych, to jednak pod względem kompozycji można je adaptować na potrzeby przygotowania ścieżek edukacji językowej przeznaczonych dla dzieci w wieku przedszkolnym.

Program do nauki języka zbudowany jest z sześciu zasadniczych części, a każda z nich składa się z dodatkowych komponentów. Są to:

- opis programu,
- określenie celów kształcenia językowego,
- treści nauczania,
- zasady realizacji programu,
- formy kontroli wyników nauczania,
- materiały dydaktyczne.

Opis programu zawiera założenia programu, charakterystykę jego użytkowników oraz warunków realizacji założeń programowych.

---

¹¹ Janowska I., Lipińska E., Rabiej A., Seretny A., Turek P. (red.), *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziom A1 – C2*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2011.

W drugiej części – dotyczącej celów – przedstawiane są cele ogólne oraz cele szczegółowe, z których są wydzielane cele nauczania w zakresie poszczególnych sprawności językowych oraz w zakresie stosowanych środków językowych.

Kolejna część, poświęcona treściom nauczania, zawiera odrębne katalogi zagadnień: tematycznych, gramatycznych, stylistycznych, socjolingwistycznych, socjokulturowych i realioznawczych. Tu również znajduje się katalog funkcjonalnopojęciowy, opis struktury i strategii wypowiedzi oraz ról komunikacyjnych, które powinien realizować użytkownik języka.

Część czwarta, dotycząca realizacji programu, opisuje założenia metodyczne, formy pracy, techniki nauczania poszczególnych sprawności (słuchania, mówienia, czytania, pisanie), techniki nauczania podsystemów języka (gramatyki, leksyki, struktur leksykalnych, wymowy, pisowni) oraz sposoby rozwijania kompetencji socjolingwistycznych, socjokulturowych i realioznawczych.

Piąta część, zajmująca się opisaniem kontroli wyników nauczania, poświęcona jest ewaluacji osiągnięć uczących się, testowaniu poszczególnych sprawności (receptywnych i produktywnych).

Ostatni komponent programu zawiera wybór materiałów dydaktycznych, z których prowadzący może korzystać, aby realizować program i osiągnąć cele w nim wyznaczone.

Przedstawiony powyżej schemat należy, tak jak już zostało to wspomniane, dostosować do możliwości dzieci w wieku przedszkolnym. Oznacza to, że należy ograniczyć się do nauczania sprawności słuchania i mówienia oraz zrezygnować z nauczania pisowni w języku polskim. Powyższe zmiany będą miały wpływ na sposób ewaluacji postępów nauczania języka polskiego dzieci.

Program adaptacji językowej

Okres przedszkolny jest ważnym stadium w rozwoju każdego człowieka, ponieważ w tym czasie kształtuje się jego system wartości. Dziecko w sposób sformalizowany zaczyna się uczyć oraz wchodzi w interakcje z rówieśnikami. Do tego niezbędny jest język jako narzędzie łączące mikroświat dziecka z makroświatem dorosłych.

Dzieci polonijne, wbrew powszechnym opiniom, potrzebują wsparcia językowego, którego rezultatem powinna być umiejętność poprawnej komunikacji z rodzicami, najbliższą rodziną oraz rówieśnikami w Polsce. Doskonalenie znajomości języka polskiego jest konieczne, aby dziecko osiągnęło pełen sukces edukacyjny. Wsparcie językowe powinno być przemyślane i wymaga od środowiska pedagogicznego odpowiedniego przygotowania oraz zaplecza dydaktycznego. Nauczyciele przedszkolni potrzebują narzędzia, składającego się z kilku komponentów, które mogliby wykorzystywać w trakcie zajęć językowych z dziećmi obcokrajowców. Należy pamiętać, że nie będą to typowe zajęcia polonistyczne dla rodzimych użytkowników języka. Będą to zajęcia, podczas których polski jest początkowo językiem obcym, a stopniowo staje się językiem drugim

Program rozwoju językowego

Celem programu adaptacji językowej jest nauczenie dziecka polonijnego podstaw języka polskiego, które umożliwią mu nawiązanie kontaktu językowego z wszystkimi rówieśnikami w grupie oraz aktywne uczestniczenie w zabawach przedszkolnych. Realizując pierwszy etap kształcenia językowego należy skoncentrować się przede wszystkim na percepcji, czyli rozumieniu podstawowych słów i zwrotów, bowiem są one punktem wyjścia do rozwijania umiejętności mówienia w nowym języku.

Percepcja i produkcja są głównym celem, który powinien dominować w założeniach procesu dydaktycznego na drugim etapie nauki języka polskiego jako obcego/drugiego. Cel ten można osiągnąć przez odpowiednio skonstruowany program rozwoju językowego. Jego treści są uzależnione od wyników ewaluacji umiejętności językowych zdobytych przez dziecko w trakcie pierwszego etapu nauki. Jest to główny powód, dla którego niemożliwością jest przedstawienie modelowego rozwiązania programowego rozwoju językowego. Należy pamiętać, że inny stopień znajomości polszczyzny ma dziecko polonijne, które komunikuje się w domu wyłącznie w języku polskim, inny dziecko, które pochodzi z rodziny mieszanej, a jeszcze inny to, które wcześniej nie chodziło do polonijnego przedszkola. Dlatego, nauczyciel przygotowujący program musi pamiętać, że drugi etap nauki jest ściśle związany z tym, co udało się osiągnąć w trakcie pierwszego etapu oraz z indywidualnymi językowymi potrzebami dziecka.

Przystępując do pracy, można dostosować treści programu językowego do treści opisanych w *Podstawie programowej dla uczniów polskich uczących się za granicą*¹². Jest to ważne, ponieważ nauka języka będzie koncentrowała się na opanowaniu przez dziecko takiego zasobu leksykalno-gramatycznego, który pozwoli mu na czynne uczestniczenie w zajęciach edukacyjnych grupy przedszkolnej, a w przyszłości szkolnej. Na tym etapie język staje się narzędziem, które służy poznawaniu świata. Stopniowo nabiera on kształtu właściwego „językowi szkolnemu/formalnemu”, używanemu w trakcie realizowania treści edukacyjnych. Ten rodzaj języka wymaga od użytkownika stosowania odpowiednich konstrukcji zdaniowych, wyrazów oraz fraz.

Przygotowując program rozwoju językowego, prowadzący zajęcia musi dokonać autoanalizy języka, którym posługuje się w trakcie zajęć z dziećmi polskimi. Sporządzenie listy najczęściej używanych wyrazów w „języku szkolnym” powinno być punktem wyjścia do budowy całego programu. Stworzoną bazę wyrazów i fraz należy następnie uzupełnić o bloki tematyczne, które charakteryzują się wysoką frekwencją użycia.

W podobny sposób należy ocenić materiały dydaktyczne. Tworzenie niezbędnego słownika wymaga lektury przewodników metodycznych wchodzących w skład kompletu materiałów dydaktycznych, używanych przez nauczycieli przedszkolnych. Jest to ważne, ponieważ zawierają

---

¹² *Podstawa programowa dla uczniów polskich uczących się za granicą*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010.

one polecenia do kart pracy oraz zadania, które muszą wykonać dzieci na zajęciach. Tych informacji nie znajdziemy w książkach, z którymi pracują dzieci podczas zajęć edukacyjnych.

Kiedy lista słów i wyrażeń jest już gotowa, trzeba samodzielnie wyselekcjonować z niej te elementy, które, według oceny prowadzącego, pojawią się na każdym zajęciu. Wybrany materiał leksykalny powinien zostać umieszczony w założeniach programu jako pierwszy do zrealizowania, ponieważ bez jego znajomości dziecko nie będzie mogło brać udziału w zajęciach.

Kolejnym krokiem, trudniejszym niż wybór wyrazów i fraz, jest przygotowanie leksykalnego materiału wyjściowego, przez który należy rozumieć zasób słownictwa, bez którego nie można poznawać nowych pól semantycznych oraz rozbudowywać tych już znanych. Następnie z nowej listy (materiał wyjściowy) trzeba usunąć te wyrazy i wyrażenia, które zostały już wprowadzone w czasie zajęć adaptacyjnych. W ten sposób uzyskamy materiał językowy do stworzenia programu rozwoju językowego dziecka.

Przygotowanie rozkładu materiału powinno pokrywać się z treściami realizowanymi na zajęciach z grupą. W trakcie zajęć należy koncentrować się nie tylko na nowym słownictwie, ale także na strukturach gramatycznych, które najczęściej pojawiają się w wypowiedziach związanych z danym kręgiem tematycznym.

Sam rozkład materiału nie jest wystarczający, żeby prowadzić zajęcia językowe. Ważnym komponentem programu są pomoce, z których chcemy korzystać. O ile do realizowania programu adaptacyjnego istnieją gotowe zestawy kart pracy w przedszkolu oraz w domu, o tyle na potrzeby programu rozwoju językowego prowadzący musi przygotować takie karty we własnym zakresie lub korzystać z materiałów dostępnych na rynku edukacyjnym, ale dostosowanych do potrzeb oraz możliwości dzieci polonijnych.

Samodzielne przygotowanie kart pracy oraz innych materiałów dydaktycznych wydaje się najlepszym rozwiązaniem, ponieważ wówczas karty ściśle wiążą się z programem oraz rozkładem materiału. Tworząc karty, warto wzorować się na tych, z którymi już się spotkaliśmy. Trzeba pamiętać o tym, że muszą one być dostosowane do umiejętności językowych dzieci, a także do ich umiejętności motorycznych.

Program wsparcia językowego

Trzeci etap nauki języka polskiego jako obcego/drugiego przypomina zajęcia z reedukacji w szkołach w Polsce. W edukacji wczesnoszkolnej zajęcia takie przeznaczone są dla dzieci, które mają trudności w czytaniu oraz pisaniu. Na potrzeby dydaktyki języka polskiego jako obcego/drugiego przez reedukację należy rozumieć cykl zajęć, których celem jest doskonalenie znajomości języka polskiego.

Program wsparcia językowego powinien być samodzielnie przygotowany przez nauczyciela, ponieważ musi on być dostosowany do indywidualnych potrzeb językowych każdego dziecka. Treści programu, zarówno gramatyczne, jak i leksykalne, dobierane są po przeprowadzeniu ob-

serwacji dziecka w trakcie zabaw oraz zajęć przedszkolnych. Prowadzący powinien prowadzić notatki, które później będzie mógł wykorzystać w trakcie opracowania programu. Celem programu wsparcia językowego jest praca nad „słabymi” stronami języka dziecka, czyli nad problemami, które zaburzają komunikację językową, np. problemy z wymową niektórych głosek, niepoprawne końcówki fleksyjne itp.

Do realizacji treści programu wsparcia językowego nauczyciel musi samodzielnie przygotować karty pracy. W tym celu wykorzystać można zasoby internetowe, czasopisma i publikacje adresowane do przedszkolaków, które są dostępne na rynku wydawniczym.

ORGANIZACJA I PROWADZENIE ZAJĘĆ

Przedszkola polonijne nie są typowymi placówkami edukacyjnymi, które pracują w pełnym wymiarze godzin dydaktycznych. Tak, jak już wspomniano, zajęcia edukacyjne odbywają się w soboty przez trzy – cztery godziny. Nauczyciel prowadzący musi wykazać się umiejętnościami organizacyjnymi, ponieważ ma niewiele czasu, żeby bawiąc rozwijać język polski w obszarze poprawnej wymowy, gramatyki i leksyki.

Oferta edukacyjna polskich przedszkoli w Stanach Zjednoczonych różni się od tej, którą proponują tamtejsze placówki. Ich głównym zadaniem jest kształcenie językowe oraz kulturowe dzieci, ponieważ aspekt wychowawczy spoczywa na przedszkolach amerykańskich, do których uczęszczają dzieci od poniedziałku do piątku. Bywa również tak, że czas spędzony w sobotę z polskimi rówieśnikami to jedyna okazja, żeby dziecko uczestniczyło w sformalizowanych zajęciach edukacyjnych, ponieważ w ciągu tygodnia pozostaje w domu pod nadzorem dziadków lub innych opiekunów. Dlatego też nie wolno zapominać o kształceniu ogólnorozwojowym polonijnych przedszkolaków.

Planowanie zajęć

Planowanie jest nieodłączną czynnością w pracy nauczyciela, która towarzyszy mu zarówno podczas przygotowywania programu nauczania, jak i opracowywania scenariuszy lekcji. Kwestia planowania pojawia się w trakcie realizacji zajęć językowych, kiedy okazuje się, że wykonanie niektórych zadań odbiega od naszych założeń lub zabiera dzieciom więcej czasu, niż zakładaliśmy, ale również wtedy, gdy dzieci mają problem ze zrozumieniem nowego materiału. W takiej sytuacji dydaktycznej musimy szybko przejść do planu alternatywnego. Planowanie ponownie „wraca” do nas po zakończonych zajęciach, kiedy analizujemy, które cele udało nam się osiągnąć, a których nie.

Plan należy uznać za stały element działań związanych z nauczaniem języka polskiego jako obcego/drugiego, a planowanie lekcji musi być zgodne z celami, które zostały wyznaczone i opisane w programie nauczania. Przygotowując się do prowadzenia zajęć, nauczyciel musi dokładnie zaplanować ich **czas**, **przebieg** oraz sposób **ewaluacji**. Należy pamiętać, że zajęcia adresowane do dzieci wymagają specjalnego przygotowywania i nie wszystko, co sprawdza się

na kursach językowych skierowanych do osób dorosłych, jest dobrym rozwiązaniem dla przedszkolaków.

H. Komorowska słusznie zauważa, że dzieci uczące się języka obcego, mają przewagę nad dorosłymi, chociaż dostrzega również pewne słabe strony¹³. Za atut dzieci należy uznać ich nieograniczony czas – oprócz nauki dzieci nie mają żadnych dodatkowych obowiązków. Ponadto mocną stroną przedszkolaków jest spontaniczność oraz brak lęku przed mówieniem, a także plastyczność aparatu artykulacyjnego oraz słuchu fonematycznego. Dzieci prędko przystosowują się do nowych sytuacji i szybciej zaczynają mówić w obcym języku niż ich rodzice. Dziecko podejmuje ryzyko komunikacji w obcym dla niego języku, ponieważ chce jak najszybciej porozumieć się z rówieśnikami, a nie ma wsparcia w postaci tłumacza czy dodatkowego kodu – języka pośrednika.

Słabą stroną dzieci jest dominacja pamięci krótkotrwałej. Oznacza to, że przedszkolaki równie szybko zapamiętują nowy materiał, jak go zapominają¹⁴. Istotnym problemem w trakcie pracy z dziećmi jest ich ograniczona koncentracja oraz nierozwinięta pamięć logiczna, której niewystarczający poziom spowalnia opanowanie kompetencji gramatycznej. Za trudność w zajęciach adresowanych do dzieci uznaje się również brak umiejętności czytania i pisanja, ponieważ bez nich przedszkolaki nie są w stanie pracować samodzielnie. Dla nauczycieli wychowania przedszkolnego nie stanowi to jednak tak dużego problemu jak dla osób zajmujących się nauczaniem języka obcego dorosłych, ponieważ edukacja przedszkolna opiera się wyłącznie na nauce dwóch sprawności: rozumienia i mówienia.

Planując zajęcia językowe trzeba pamiętać o wielu czynnikach pozajęzykowych, które mają duży wpływ na uczenie się nowego języka przez dziecko. Przede wszystkim należy mieć na uwadze rozwój somatyczny dziecka i jego aktywność ruchową, a także zdolność percepcyjną, zmiany rozwojowe pamięci oraz czynności myślowych. Dodatkowo powinniśmy brać pod uwagę sprawności językowe i komunikacyjne dzieci, w tym słownictwo, kompetencję narracyjną oraz umiejętności konwersacyjne.

Pora i czas zajęć

Standardowo przedszkole jest miejscem, które pracuje według ustalonego planu dnia. W przeciwieństwie do szkoły, rytm życia przedszkola nie jest wyznaczany przez dzwonki na przerwę, lecz przez ustalone przez dyrektora oraz nauczyciela pory dnia, w których jest czas na zabawę, czas na naukę, czas na odpoczynek oraz czas na posiłek. W przedszkolu polonijnym organizacja

¹³ Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005, s. 120–121.

¹⁴ Więcej na temat pamięci zob.: Rokita-Jaśkow J., *Moje dziecko uczy się języka obcego. Najczęściej zadawane pytania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2010, s. 18–25; Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.) *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 33–37.

czasu wygląda inaczej. Zazwyczaj zajęcia zaczynają się około godziny 10.00, a kończą o 13.00 lub 14.00, z przerwą na mały posiłek. Pobyt dziecka w placówce nie jest długi, dlatego też zaplanowanie czasu tak, aby osiągnąć zakładany efekt dydaktyczny wymaga od nauczyciela prowadzącego uważnego przemyślenia każdego etapu zajęć.

Ponieważ polonijne przedszkole koncentruje się na kształceniu językowym, które aranżowane jest na przestrzeni kilku godzin, prowadzący oprócz harmonogramu spotkania z dziećmi musi przygotować jeden rozbudowany scenariusz zajęć lub kilka małych opisujących poszczególne działania edukacyjne.

Nauczyciele uczący języków obcych spotykają się z takimi terminami jak: *jednostka dydaktyczna*, *lekcja* czy *blok językowy*. W pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym powinniśmy zapamiętać o tej terminologii, ponieważ kojarzy się nam ona z wyborem następujących ram czasowych: 45 minut, 60 minut, 90 minut oraz 120 minut. Na potrzeby planowania nauki języka polskiego jako obcego/drugiego lepiej stosować termin *zajęcia językowe* lub *zajęcia kształcenia językowego*. Żadna metodyka, opracowanie, ani nawet *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*¹⁵ nie określa, jak długo powinny trwać zajęcia językowe dla dzieci w wieku przedszkolnym – wybór ram czasowych zależy od kształtu scenariusza.

M. Kotarba, pisząc o zajęciach z języka angielskiego jako obcego w przedszkolu, zauważa, że ich długość powinna być dostosowana do wieku dzieci. Nie określa jasno, ile minut należy pracować z trzylatkiem, a ile z pięcioletkiem. Podaje jedynie przedział czasowy, który wynosi od 15 do 40 minut. Przy częstotliwości dwóch lub trzech spotkań w tygodniu, nauczyciel planuje zajęcia 30 minutowe, które są podzielone na dwie części: powtórzeniową oraz wprowadzającą nowy materiał językowy¹⁶.

Być może zaproponowane ramy czasowe sprawdzają się w dydaktyce języków obcych, jednak specyfika nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego w przedszkolu polonijnym wymaga innego podejścia. Należy ją połączyć z typową organizacją czasu poszczególnych zajęć przedszkolnych właściwą dla danej grupy wiekowej¹⁷. Trzeba o tym pamiętać komponując harmonogram sobotnich spotkań z dziećmi. Elementy kształcenia językowego powinny zostać włączone w łańcuch zabaw, gier, zadań rozwijających małą motorykę oraz grafomotorykę. Nie

¹⁵ *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*, <https://europass.cedefop.europa.eu/pl/resources/european-language-levels-cefr>

¹⁶ Kotarba M., *Przedszkolak, język obcy i ... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 32.

¹⁷ Zajęcia z trzylatkami powinny trwać od 10 do 15 minut, z czterolatkami od 15 do 20 minut, a z pięcioletkami od 20 do 30 minut. Czas trwania zajęć zależy od możliwości psychicznych dzieci, przez które rozumiemy: zdolność do skupienia uwagi, zdolność skoncentrowania się na jednym zagadnieniu, wytrzymałość nerwową. Czas powinien zostać tak zorganizowany, żeby przedszkolak był jak najbardziej aktywny. Dziecko trzyletnie 70% swojego czasu spędza tylko w ruchu, 15% w ruchu i w mowie, 15% w mowie. Z wiekiem proporcje te się zmieniają, np. sześciolatek w ruchu spędza już tylko 40% swojego czasu. Więcej na ten temat zob.: Dudzińska I., Lipina S., Właźnik K., *Metodyka wychowania w przedszkolu*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1974.

jest to łatwe, ponieważ układając sekwencję zadań do wykonania należy konsekwentnie zaprogramować rozwój umiejętności poprawnego mówienia oraz słuchania ze zrozumieniem dostosowany do możliwości dzieci.

Na potrzeby nauczania polszczyzny dzieci polonijnych w wieku przedszkolnym długość zajęć należy dostosować do wieku dzieci. W porównaniu z nauką języków obcych zajęcia te powinny trwać od 10 minut dla najmłodszych, do 30 minut dla najstarszych. Prowadzący może przyjąć taką strategię, ponieważ w ich trakcie dziecko nie musi przełączać się z jednego kodu językowego na drugi, gdyż cały czas jest osadzone w nauczonym systemie językowym. Dodatkowo możemy wykorzystywać bogactwo form pracy i materiałów dydaktycznych tak, aby dziecko nie odczuło zmęczenia oraz znudzenia.

Systematyczne wydłużanie czasu zajęć spowodowane jest także potrzebą osiągnięcia celu, jakim jest przygotowanie dziecka do aktywnego uczestniczenia w zajęciach edukacyjnych prowadzonych dla całej grupy przedszkolnej. Na realizację tego zamiaru wpływ mają intensywność zajęć i czas ich trwania.

Dziecko polonijne, w pierwszym etapie nauki, w trakcie zajęć *stricte* językowych nie czuje zbyt dużej różnicy między nauką polskiego a zajęciami edukacyjnymi, ponieważ językiem komunikacji jest polszczyzna. W drugim etapie i trzecim etapie nauki, kiedy przedszkolak ma opanowane podstawy języka polskiego, a zajęcia przybierają inny charakter, dziecko zauważa, że praca z nauczycielem prowadzącym koncentruje się na nauce języka polskiego.

Czas trwania zajęć językowych wiąże się z dwoma zagadnieniami, które w literaturze angielskiej nazywane są *effective learning time* – „efektywny czas nauki” oraz *time eater* – „pożeracz/pochłaniacz czasu” lub „czynności dodatkowe”¹⁸. To drugie określenie dotyczy czynności, które nie są związane bezpośrednio z nauką języka, np.: wszelkie opóźnienia, sprawdzanie listy obecności (jeżeli pracujemy z grupą dzieci), przygotowanie sali do konkretnego działania, rozkładanie materiałów dydaktycznych, przygotowywanie przyborów plastycznych, szukanie zagubionych pomocy i materiałów, wycinanie i przyklejanie elementów przez dzieci, sprawdzanie pracy domowej, przygotowywanie sprzętu audio oraz video itp. Analizując powyższą listę, widzimy, że jest ona długa i dopiero po samodzielnym sporządzeniu spisu czynności, które „zjadają” nam czas przeznaczony na zajęcia, okazuje się, że z trzech godzin pozostają nam dwie godziny na efektywną naukę języka, które dodatkowo należy podzielić na minimum trzy sekwencje.

Dlatego też na potrzeby konkretnego działania edukacyjnego z zakresu nauki języka polskiego jako obcego/drugiego w przedszkolu warto rozważyć następujący **procentowy układ czasu: 35:65**, w którym 35% zajęć stanowią czynności niezwiązane z nauką języka, a 65% sama nauka. Tak więc dla poszczególnych działań edukacyjnych rozkład czasu prezentowałby się następująco:

---

¹⁸ Vale D., Feunteun A., *Teaching Children English. A training course for teachers of English to children*, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 98–99.

czas zajęć językowych	efektywny czas nauki	czynności dodatkowe
10 minut	~ 7 minut	~ 3 minut
15 minut	~ 10 minuty	~ 5 minut
20 minut	~ 13 minut	~ 7 minut
25 minut	~ 17 minut	~ 8 minut
30 minut	~ 20 minut	~ 10 minut

OPR. WŁASNE

Zaproponowany wewnętrzny podział czasu działania edukacyjnego może oczywiście ulegać zmianom, które wynikają z różnych przyczyn zewnętrznych, np. niektóre zaplanowane czynności dzieci wykonają szybciej niż zakładaliśmy, a inne wolniej. Nie powinniśmy czuć się źle, jeżeli dokonają się pewne przesunięcia czasowe. Wówczas prowadzący powinien wysnuć z tego stosowne wnioski i uwzględnić je w planowaniu kolejnych zajęć.

Scenariusz zajęć

Kolejnym etapem, po wyborze ram czasowych działań edukacyjnych, jest skomponowanie z nich jednolitego scenariusza sobotniego spotkania. W literaturze metodycznej spotyka się częściej określenie *konspekt*, który jest definiowany jako zbiór instrukcji oraz notatek ułatwiających prowadzącemu zajęcia realizację zadań¹⁹. Należy jednak pamiętać, że jest to dokument, który nie powstaje przypadkowo, lecz jest wynikiem złożonego procesu planowania, który ukierunkowany jest na osiągnięcie sukcesu dydaktycznego.

Organizując zajęcia językowe nauczyciel przygotowuje plany jednostek tematycznych – opis powiązanych ze sobą lekcji oraz plany lekcji – opis jednej jednostki dydaktycznej, który zawiera cele, treści, opisy zadań i sposobów oceniania uczestników lekcji²⁰.

Na potrzeby nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego dzieci w wieku przedszkolnym lepiej jest posługiwać się wspomnianym już terminem scenariusz zajęć, ponieważ nauczanie języka dzieci polonijnych ma wymiar interdyscyplinarny a nie przedmiotowy²¹. W trakcie spotkania przedszkolak nie tylko uczy się języka, ale także w tym języku poznaje otaczający go świat. Dlatego też scenariusz przez niektórych uważany jest za dokument bardziej szczegółowy niż konspekt.

¹⁹ Janowska I., *Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik i poradnik dla nauczycieli języków obcych*, Universitas, Kraków 2010, s. 33–54.

²⁰ Janowska I., *Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik i poradnik dla nauczycieli języków obcych*, Universitas, Kraków 2010, s. 35.

²¹ Terminem *scenariusz* posługuje się także M. Kotarba (zob.: Kotarba M., *Przedszkolak, język obcy i ... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007).

Specyfika pracy z dziećmi wymaga od nauczyciela wchodzenia w trakcie zajęć w różne role, które dokładnie należy opisać w scenariuszu. Każde zadanie, nie tylko językowe, powinno zostać opatrzone odpowiednim komentarzem. Jednak należy pamiętać, że dokument, który przygotowaliśmy jest **tylko** scenariuszem i nie musimy go realizować w pełni. Dopuszczalne są odstępstwa, które są wynikiem tego, co dzieje się na naszych zajęciach. Nauczyciel nie jest w stanie dokładnie przewidzieć reakcji dzieci, np. na wprowadzanie nowego słownictwa, zabawę ruchową czy nową piosenkę. Powinniśmy ze spokojem traktować sytuacje, kiedy nie udaje się zrealizować wszystkiego, co zostało zaplanowane. Dlatego też warto mieć w głowie plan alternatywny, np. dodatkowe zadanie, obrazek czy piosenkę, które pomogą nam w utrwalaniu nowego słownictwa.

Rozkład materiału dydaktycznego

Planując zajęcia dydaktyczne, należy przez cały czas pamiętać o programie, który będziemy realizować. Dlatego zanim pojawią się scenariusze konkretnych spotkań oraz działań edukacyjnych, najpierw powinien powstać rozkład materiału dydaktycznego. Jest to dokument zawierający treści leksykalne, gramatyczne oraz realioznawcze, które będą poznawane przez dzieci w trakcie poszczególnych modułów tematycznych.

Podział na moduły jest praktycznym rozwiązaniem stosowanym w dydaktyce języków obcych. Przez moduł należy rozumieć cykl zajęć dydaktycznych poświęconych wybranemu tematowi, np. zwierzęta. W trakcie poszczególnych spotkań dzieci poznają nie tylko słownictwo związane z tym polem semantycznym, ale także najczęściej stosowane zagadnienia gramatyczne oraz typowe zagadnienia związane w tym obszarze z polską kulturą.

Przygotowując treści językowe oraz dzieląc je na poszczególne moduły – spotkania, należy kierować się tym, jak dziecko postrzega świat; zaczynać od tego, co jest w najbliższym otoczeniu przedszkolaka oraz tego, czego my będziemy potrzebować w trakcie zajęć z dzieckiem. W samodzielnie skonstruowanym programie adaptacyjnym można podążać następującą ścieżką:

1. Język używany podczas zajęć edukacyjnych.
2. Podstawowe wyrażenia i zwroty.
3. To jestem ja.
4. Liczby, kolory oraz kształty.
5. Świat wokół mnie.
6. Święta i tradycje.

Niektóre tematy można realizować w ramach jednego modułu lub dwóch. Zależy to przede wszystkim od zasobu leksykalnego, który chcielibyśmy wprowadzić. Należy jednak kierować się zasadą, że każde spotkanie sobotnie powinno być logicznie powiązane z poprzednim, a każdy moduł musi uwzględniać komponenty leksykalne, gramatyczne oraz realioznawcze.

Tworząc własny rozkład zajęć trzeba pamiętać o kalendarzu szkolnym, ponieważ nie każda sobota jest do dyspozycji szkoły polonijnej. Specyfika istnienia polskich placówek edukacyjnych poza krajem polega na tym, że dyrektorzy, planując rok szkolny, muszą uwzględnić terminy świąt nie tylko polskich, ale także tych, które są obchodzone w Stanach Zjednoczonych.

Konstruując rozkład materiału, trzeba brać pod uwagę jego użyteczność oraz trudność w jego opanowaniu. Niektóre treści dzieci przyswajają szybciej, a inne wolniej. Dlatego też niezbędna jest równowaga w tym, co zamierzamy robić w trakcie poszczególnych modułów.

W opracowaniach dotyczących nauki języka angielskiego mówi się wówczas o *balanced teaching diet* – nauczaniu zrównoważonym²². Należy przez to rozumieć nie tylko odpowiednią kompozycję treści, ale także wybór technik i form pracy oraz materiałów dydaktycznych dostosowanych do wieku i możliwości dzieci.

Szczegółowe treści modułu powinny zostać przypisane konkretnym działaniom edukacyjnym zaplanowanym na spotkanie z dziećmi. W trakcie wyszczególniania konkretnych zagadnień należy pamiętać, że na jednych zajęciach z dziećmi można wprowadzić od pięciu do dziewięciu nowych słów²³. Zależy to od wieku oraz pamięci krótkotrwałej dziecka. Dwulatki zapamiętują dwa słowa, trzylatki trzy, siedmiolatki pięć słów, a dzieci w wieku 10–12 lat – siedem²⁴.

Przywołane tu statystyki dotyczą nauki języków obcych w warunkach, w których dziecko ma do czynienia z nowym kodem językowym 2–3 razy w tygodniu²⁵. Dla dzieci polonijnych język polski jest pierwszym, drugim a czasami obcym językiem. To, że przedszkolaki pochodzą z polskich rodzin, nie oznacza, że ich zasób leksykalny jest porównywalny z zasobem leksykalnym przedszkolaków w Polsce. W ich słowniku odnotowujemy deficyty leksykalne, dlatego też trzeba poszerzać ich zasób słownictwa. Trzeba to jednak robić w odpowiednio zaplanowany sposób, a nie chaotycznie.

Dzieci polonijne uczą się polszczyzny w naturalnych domowych warunkach jej funkcjonowania i są całkowicie „zanurzone” w języku, jeżeli w domu jest ona głównym kodem komunikacyjnym. Słowa i konstrukcje językowe, które pojawiają się na zajęciach w przedszkolu, prawdopodobnie dziecko słyszało już w trakcie zabawy z polskimi rówieśnikami. Procesy percepcji oraz zapamiętywania dzieci polonijnych uczących się języka polskiego różnią się zatem od tych

²² Vale D., Feunteun A., *Teaching Children English. A training course for teachers of English to children*, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 64–80, 182–190.

²³ Kotarba M., *Przedszkolak, język obcy i ... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 35.

²⁴ Rokita-Jaśkow J., *Moje dziecko uczy się języka obcego. Najczęściej zadawane pytania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2010, s. 22–23.

²⁵ Zob.: Kotarba M., *Przedszkolak, język obcy i ... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 32; Rokita-Jaśkow J., *Moje dziecko uczy się języka obcego. Najczęściej zadawane pytania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2010, s. 18.

samych procesów obserwowanych przy nauce języka obcego. Ma to także związek z liczbą powtórzeń danego słowa lub wyrażenia. Nowe zagadnienia leksykalne, których dziecko uczy się w przedszkolu, powinny być utrwalane w ciągu tygodnia w rozmowach z rodzicami.

Poniższa tabela prezentuje propozycję wprowadzania nowych elementów na jednych zajęciach z dziećmi polonijnymi w różnych grupach wiekowych.

wiek dziecka	liczba słów
dwulatek	cztery słowa
trzylatek	sześć słów
czterolatek	osiem słów
pięciolatek	dziesięć – dwanaście słów

OPR. WŁASNE

Idealna sytuacja glottodydaktyczna byłaby wówczas, gdyby nauczyciel prowadził zajęcia dla grupy jednorodnej względem wieku i stopnia znajomości języka polskiego. Rzadko się jednak zdarza, że w danej grupie przedszkolnej kompetencja wszystkich dzieci w zakresie języka polskiego jest na tym samym poziomie.

W takiej sytuacji pojawia się pytanie, jak należy przygotować rozkład materiału. Rozkład materiału dla poszczególnych modułów powinien być jeden, jednak należy zaznaczać w nim, najlepiej innym kolorem, słowa dla dwulatek, trzylatek, czterolatek i pięciolatek. Sam prowadzący powinien dokonać gradacji materiału językowego i zaczynać od najważniejszych słów. Jest to zabieg subiektywny, ale pracując z dziećmi i stale je obserwując, prowadzący wie, które słowa są używane przez nie najczęściej i jakich podstawowych słów on sam będzie potrzebował do kontaktu z dzieckiem.

Budowanie scenariusza

Analizując literaturę metodyczną, można wywnioskować, że obecnie nie istnieje wystandaryzowany wzór scenariusza zajęć językowych. Nauczyciele w trakcie pracy dydaktycznej wypracowują własne formy scenariusza. Cały czas udoskonalają je na własne potrzeby dydaktyczne, dostosowując ich kształt do charakteru prowadzonego typu zajęć.

Scenariusz powinien zawierać dwa podstawowe komponenty: informacje dotyczące tego, czego chcemy nauczyć oraz informacje, jak będziemy to robić. Zanim powstanie scenariusz zajęć, a w wypadku nauczania języka polskiego dzieci polonijnych kompozycja scenariuszy konkretnych działań edukacyjnych, warto opracować kartę informacyjną do każdego spotkania. Dokument ten jest bardzo przydatny w pracy, ponieważ jest skróconą formą kompleksowego opisu zajęć (nie zawiera jednak opisu poszczególnych działań dydaktycznych), z której korzysta nie tylko sam prowadzący, ale także np. dyrektor szkoły.

Karta informacyjna powinna zawierać następujące informacje:

- nazwę modułu,
- temat,
- poziom zaawansowania językowego,
- imię i nazwisko autora scenariusza,
- cele i sytuacje komunikacyjne,
- słownictwo i konstrukcje gramatyczne (w formacie umieszczamy informację, które treści są nowymi treściami, a które treści są przywoływane z poprzednich zajęć),
- zakres komunikacyjny umiejętności mówienia i rozumienia,
- pomoce dydaktyczne.

Na początku wydać się może, że powtarzanie informacji, które znamy już z rozkładu treści dydaktycznych, nie ma sensu. Jednak z praktycznego punktu widzenia karta informacyjna (formatka) jest cenna z kilku powodów.

Po pierwsze, kiedy przygotowujemy się do zajęć, na jednej stronie mamy opisane to, czego będziemy uczyć podczas spotkania z dziećmi, oraz to, co nam do tego będzie potrzebne. Unikamy wówczas wczytywania się w poszczególne fragmenty scenariusza i zaznaczania niezbędnych materiałów oraz treści dydaktycznych.

Po drugie, kartę informacyjną powinni otrzymać rodzice lub opiekunowie dziecka. Szybka lektura karty pozwoli im na poznanie treści, których dziecko aktualnie się uczy i praktyczne stosowanie ich w trakcie kontaktów z dzieckiem. Jest to konieczne, ponieważ im dziecko ma więcej konkretnych bodźców językowych, tym szybciej opanowuje wybrane zagadnienia językowe.

Po trzecie, komplet kart informacyjnych można dołączyć do arkusza postępów w nauce, który powinien zostać przekazany kolejnemu nauczycielowi, w momencie kiedy dziecko przechodzi do starszej grupy wiekowej.

Kiedy już mamy przygotowane formatki do każdego sobotniego spotkania, należy przejść do przygotowywania samego scenariusza. Planując zajęcia, należy pamiętać o kilku ważnych zasadach, które są niezbędne w trakcie pracy z dziećmi.

Zanim zaczniesz pisać scenariusz zajęć:

1. Przeanalizuj dokładnie program nauczania.
2. Zastanów się, czego chciałabyś nauczyć na zajęciach i jak to osiągnąć.
3. Sformułuj cele zajęć.
4. Przygotuj treści leksykalne, gramatyczne i realioznawcze.
5. Wybierz metody, formy i techniki pracy właściwe do realizacji treści.
6. Dokonaj analizy dostępnych materiałów dydaktycznych na potrzeby danej jednostki dydaktycznej.
7. Przemyśl ćwiczenia, zadania i zabawy, które można wykorzystać w trakcie zajęć.
8. Spisz, czego potrzebujesz do realizacji zaplanowanych treści.
9. Oszacuj czas na wykonanie poszczególnych zadań, które chcesz ująć w scenariuszu.
10. Opracuj kartę informacyjną do scenariusza.

Podczas opracowywania zajęć dla dzieci należy uwzględnić następujące komponenty:

- znane już dzieciom powitanie,
- piosenkę lub wierszyk/rymowaną,
- nowe słownictwo i konstrukcje gramatyczne,
- zadania językowe powiązane z nowym słownictwem,
- znaną dzieciom zabawę,
- zabawy ruchowe,
- zadania z kartą pracy,
- krótką historyjkę wzbogaconą o kolorowe ilustracje,
- materiał audiowizualny²⁶.

Dobrze przygotowane spotkanie powinno zostać przemyślane i powinno przebiegać według ustalonego schematu. Na potrzeby zajęć kształcenia językowego możemy wydzielić następujące jego fazy – etapy²⁷:

- czynności przygotowawcze: przywitanie się grupy oraz sprawdzenie pracy domowej;
- czynności podstawowe: „rozgrzewka” językowa, powtarzanie materiału wprowadzonego na poprzednich zajęciach, podawanie nowego materiału i powiązanie go ze znanym już materiałem, praktyczne wykorzystanie nowego słownictwa i struktur gramatycznych, zadania artykulacyjne, utrwalanie nowych treści;
- czynności końcowe: sprzątanie, pożegnanie z dziećmi.

Analiza propozycji scenariuszy²⁸ pozwala wyróżnić w nich różne składniki. Niektóre z nich powtarzają się w każdej propozycji, a inne nie. Zależy to od autora danego scenariusza. Możemy jednak ustalić stałe elementy, które muszą pojawić się w każdym schemacie zajęć. Są to: czas wykonywania danej czynności, opis zadania (tu można wyszczególnić działania nauczyciela oraz działania dzieci), materiały dydaktyczne, interakcje. Można też uwzględnić miejsce na notatki.

Kiedy planujemy zadania i zabawy, musimy pamiętać, że jeden rodzaj aktywności na zajęciach nie powinien trwać zbyt długo. Dzieci bardzo szybko się nudzą wykonywaniem jakiegось zadania. Na jedno działanie powinniśmy zaplanować maksymalnie 6 minut. Oczywiście, pewne czynności będą mogły zostać zaplanowane na dłuższe sekwencje czasowe, jednak nie

²⁶ Por.: Reilly V., Ward S. M., *Very Young Learners*, Oxford University Press, Oxford 2013, s. 15.

²⁷ Nazwy etapów opracowała M. Kotarba, jednak rozszerzyłam ich komponenty (por.: Kotarba M., *Przedszkolak, język obcy i ... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 46–47).

²⁸ Por.: Janowska I., *Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik i poradnik dla nauczycieli języków obcych*, Universitas, Kraków 2010, s. 47–54; Kotarba M., *Przedszkolak, język obcy i ... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007, s. 49; Moon J., *Children Learning English*, MacMillan, Oxford 2005, s. 108.

powinny one zostać ponownie wykorzystane na kolejnych zajęciach. Trzeba odczekać trzy – cztery zajęcia, aby kolejny raz wykorzystać daną formę pracy czy technikę.

W planie zajęć ważny jest układ poszczególnych czynności. Warto stosować zasadę przemienności, która polega na tym, że zadania statyczne wykonywane są naprzemiennie z zadaniami dynamicznymi. Do pierwszych zaliczamy zadanie wykonywane przez dzieci siedzące na dywanie, prace plastyczne, układanie obrazków czy przedmiotów. Do grupy zadań dynamicznych włączamy nie tylko zabawy ruchowe, tańce, gry, szukanie ukrytych przedmiotów, ale także formy pracy, kiedy dzieci muszą wcielić się w konkretną rolę i do której potrzebne są nam rekwizyty.

Przygotowując plan zajęć językowych dla dzieci, musimy pamiętać, że powinniśmy dostarczyć jak najwięcej środków wzrokowych, słuchowych oraz wzrokowo-słuchowych. Z tego powodu istotnym elementem w procesie nauczania jest atrakcyjność materiałów, które wykorzystujemy podczas zajęć. Trzeba chętnie sięgać po karty tematyczne, kolorowe obrazki, rekwizyty, prace przygotowane samodzielnie przez dzieci, książki, karty pracy, kolorowanki, piosenki, wierszyki, rymowanki, dźwięki, filmy związane z tematyką zajęć. Pomoce dydaktyczne, które wykorzystujemy podczas zajęć edukacyjnych z dziećmi polskimi śmiało można przenieść na zajęcia z języka polskiego.

Kiedy wybieramy zadania, które zamierzamy wykorzystać na zajęciach, powinniśmy zastanowić się nad kilkoma kwestiami:

- czy zadanie jest odpowiednio dostosowane do wieku dziecka i jego umiejętności?
- czy zadanie pod względem umiejętności językowych nie jest zbyt trudne?
- czy polecenie do zadania jest przejrzyste?
- jaką formę pracy należy zastosować, wybierając zadanie?
- ile czasu dziecku zajmie wykonanie zadania?
- jakie pomoce dydaktyczne powinny zostać wykorzystane do tego zadania?
- czy wykonanie zadania wymaga dodatkowej przestrzeni?
- czy zadanie wymaga specjalnego przygotowania?
- czy zadanie powoduje dezorganizację pracy na lekcji (hałas, bałagan)?
- czy dziecku będzie podobało się to zadanie?

Dokonany przez nas wybór powinien mieć uzasadnienie przede wszystkim w praktycznym użyciu języka. Nie oznacza to, że powinniśmy rezygnować z takich czynności jak kolorowanie, malowanie, lepienie z plasteliny, przyklejanie lub wycinanie, ponieważ dziecko nie wchodzi w ich trakcie w żadną interakcję językową. Wręcz przeciwnie – jest to dobry moment, żeby stymulować dziecko do rozmowy na temat tego, co aktualnie robi. Dlatego w scenariuszu zajęć językowych warto zaznaczyć przy zadaniach statycznych, o czym możemy z dzieckiem w takiej sytuacji rozmawiać.

OBRAZKI W DYDAKTYCE

Środki wizualne są ważnym elementem w pracy z dzieckiem, w szczególności wtedy, kiedy uczymy je nowego języka bez wykorzystania dodatkowego kodu, tzw. języka pomocniczego. Obrazek jest wizualizacją tego, co zostało przez nas powiedziane. Dziecko patrząc na obrazek, koduje w swojej pamięci konkretną sekwencję dźwięków nazywających prezentowany obiekt.

W literaturze metodycznej poświęconej pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym oraz wczesnoszkolnym funkcjonuje kilka terminów: obraz, obrazek, ilustracja oraz rysunek. Często są one używane przemiennie. M. Węglińska w swojej książce o wykorzystywaniu obrazka w pracy z dziećmi przywołuje różne definicje obrazka, który jest plastycznym i artystycznym przedstawieniem jakiegoś tematu, którym może być przedmiot, postać, krajobraz lub zdarzenie. Obrazek powstaje, aby wywołać przeżycia estetyczne u odbiorcy. Inaczej definiowana jest ilustracja – fragment rzeczywistości, której celem jest dawanie wiedzy, objaśnianie oraz informowanie²⁹.

Obrazek w dydaktyce języka polskiego jako obcego/drugiego dzieci należy rozumieć jako kolorową ilustrację oraz jako zdjęcie przedstawiające konkretny obiekt lub sytuację. Wykorzystywanie fotografii na zajęciach z dziećmi stale poddawane jest dyskusji. Pedagodzy i psychologowie twierdzą, że dziecko powinno poznawać świat za pomocą kolorowych ilustracji, przygotowanych w prosty sposób. Jednak są także zwolennicy zdjęć, które pokazują świat realistycznie. Dlatego też w wydawnictwach adresowanych do dzieci spotykamy książki z rysunkami lub publikacje ze zdjęciami.

W trakcie pracy z dziećmi cudzoziemskimi lepiej jest wykorzystywać fotografie. Takie rozwiązanie jest dobre z dwóch powodów. Po pierwsze, w polskim przedszkolu spotykają się dzieci z różnych regionów świata i różnych kultur. Każde z nich ma inną wrażliwość estetyczną, np. dzieci azjatyckie są przyzwyczajone do innej kreski ilustratora, podobnie jak dzieci arabskie. Aby uniknąć nieporozumień w interpretacji tego, co zostało pokazane na rysunku, warto sięgać po zdjęcia. Po drugie, świat przedstawiony na zdjęciach jest bliższy dziecku, ponieważ wszystko jest w nim takie samo jak „za oknem”. Oznacza to, że samochód jest prawdziwym samochodem, a krowa ma czarne łaty, a nie fioletowe.

Prowadzący sięga po obrazek, kiedy nie ma możliwości zaprezentowania nowego słowa w sposób rzeczywisty, tzn. nie może przynieść konkretnego przedmiotu na zajęcia z dziećmi.

---

²⁹ Węglińska M., *Jak pracować z obrazkiem*, Impuls, Kraków 2000, s. 11.

Trudno jest pokazać np. żyrafę czy burzę. Obrazki bardzo dobrze sprawdzają się przy wprowadzaniu nowego materiału leksykalnego i do sprawdzenia, czy dziecko rozumie poszczególne słowa.

Obrazki są dzielone na:

- obrazki pojedyncze o charakterze fabularnym,
- obrazki pojedyncze o charakterze opisowym,
- obrazki statyczne,
- obrazki dynamiczne,
- historyjki obrazkowe,
- cykle obrazów,
- obrazki ilustrujące tekst,
- obrazki o charakterze rzeczowopoznawczym,
- rysunki dzieci³⁰.

Na potrzeby nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego dzieci w wieku przedszkolnym najczęściej należy wykorzystywać kolorowe obrazki o charakterze rzeczowopoznawczym, zarówno statyczne, jak i dynamiczne. Podczas pracy z dziećmi bardzo dobrze sprawdzają się krótkie historyjki obrazkowe, składające się z od dwóch do czterech elementów.

W zależności od stopnia zaawansowania językowego przedszkolaka można stopniowo wprowadzać obrazki, które będą ilustrowały krótki tekst narracyjny opowiedziany lub przeczytany przez nauczyciela. Tę technikę pracy należy wybierać, kiedy dziecko ma już za sobą okres adaptacji językowej. Słuchanie oraz dobieranie właściwej ilustracji do tekstu wiąże się z zapamiętywaniem szczegółów. Dla dziecka uczącego się języka obcego jest to jedna z trudniejszych operacji umysłowych. Dlatego też, jeżeli decydujemy się na taką technikę, trzeba tak przygotowywać ilustracje, aby nie były one skomplikowane. Na przykład, kiedy opowiadamy historię o dziewczynce i czerwonym baloniku, dziecko powinno mieć wybór:

- ilustracji przedstawiających dziewczynkę z balonikami w różnych kolorach;
- ilustracji przedstawiających różne postacie z czerwonym balonikiem;
- ilustracji przedstawiających dziewczynkę z różnymi przedmiotami w ręce, np. latawcem, balonem, kwiatkiem.

Za specjalny rodzaj obrazka w nauczaniu języka polskiego trzeba uznać kolorowankę, która może pojawiać się na zajęciach. Kolorowanie jest dobrym momentem, aby powtarzać nazwy wybranych czynności, obiektów przedstawionych na obrazku oraz kolorów. Wybierając ten rodzaj materiału, należy pamiętać, aby kolorowanka nie miała zbyt wielu szczegółów, ponieważ

---

³⁰ Węglińska M., *Jak pracować z obrazkiem*, Impuls, Kraków 2000, s. 14–15.

wówczas dziecko będzie miało problem z nazwaniem poszczególnych elementów. Kolorowanka może być traktowana jako impuls do rozmowy z dzieckiem.

Celem wprowadzania obrazków na zajęciach językowych jest rozwijanie mowy dziecka w języku obcym. Dziecko może wziąć ilustrację do ręki i dokładnie się jej przyjrzeć. Technika pracy z obrazkiem jest zbliżona do naturalnego nabywania języka, kiedy mama ogląda z dzieckiem kolorowe książki i opowiada mu o tym, co przedstawia obrazek. Kolejnym krokiem jest wskazywanie przez dziecko nazwanego przedmiotu. Końcowym etapem jest samodzielne nazywanie przez dziecko tego, co widzi na obrazku.

Propozycje zadań językowych z wykorzystaniem obrazka:

- układanie puzzli i opisywanie tego, co one przedstawiają,
- odnajdywanie wybranych elementów,
- dorysowywanie brakujących elementów,
- łączenie elementów ze sobą,
- zaznaczanie zbiorów,
- kolorowanie wybranych elementów,
- kolorowanie „pod dyktando”,
- liczenie elementów,
- odgadywanie obiektu przedstawionego na obrazku po małym fragmencie,
- rysowanie po śladzie.

Obrazek jest odpowiednim narzędziem do nauczania słownictwa. Powinien pojawiać się w różnych momentach zajęć dydaktycznych. Wcześniej wspominałam, że można go wykorzystać, kiedy **wprowadzamy nowe słownictwo**. Zadania z obrazkami są także odpowiednią techniką, dzięki której możemy **sprawdzić rozumienie wprowadzonych wyrazów**. Jeżeli dziecko ma nadal problemy z właściwym przyporządkowywaniem wyrazów do obrazków, należy je wykorzystywać do **automatyzowania doboru zasobu leksykalnego** dzieci.

Poniższa tabela prezentuje zakresy tematyczne, w których można wprowadzać techniki pracy z obrazkiem. Zaproponowane pola semantyczne wraz ze wzrostem kompetencji dziecka w zakresie języka polskiego powinny być rozszerzane. Wśród nich mogą pojawiać się także subpola, które powinny być spójne z treściami opisanymi w *Podstawie programowej...*

środek dydaktyczny	blok tematyczny
obrazek	rodzina, zabawki, zwierzęta, pogoda, zawody, pojazdy, ubrania, rośliny, pory roku, mieszkanie, budynki, sprzęt elektroniczny, krajobraz, wieś, miasto

AUTORSKA PROPOZYCJA NR 1

Zabawa: „Co to jest? Owad czy zwierzę?”³¹

Opis zabawy: Zabawa przeznaczona jest dla dzieci w przedziale wiekowym 3–5 lat. Jej celem jest utrwalenie nazw zwierząt, które pojawiały się w trakcie zajęć realizowanych w ramach modułu „Świat zwierząt”. Na zajęciach dzieci poznawały najpierw **zwierzęta domowe**, następnie **zwierzęta egzotyczne**, które można spotkać najczęściej w ogrodzie zoologicznym, a na końcu uczyły się nazw **owadów i małych zwierząt** mieszkających na łące. Jeżeli pracujemy z dziećmi młodszymi – dwulatkami i trzylatkami – zabawa może zostać podzielona na trzy części, tak jak został podzielony moduł: dom – zoo – łąka. Wówczas każdą część realizujemy w odstępach czasowych. Jeżeli na zajęciach w grupie są czterolatki i pięciolatki, zabawa może zostać przeprowadzona w jednym bloku, bez wydzielania poszczególnych subpól. Należy jednak zaznaczyć, że po kilku minutach warto wprowadzić jakiś przerywnik ruchowy lub muzyczny.

Przygotowanie do zabawy: Nauczyciel przygotowuje wcześniej na komputerze obrazki zwierząt i owadów, które pojawiły się na zajęciach. Ważne jest, żeby nie był to materiał z kart pracy³². Następnie z każdego obrazka za pomocą odpowiedniego programu komputerowego wycina charakterystyczne cechy danego zwierzęcia. Jeżeli zwierzę ma kilka takich cech, np. słoń – uszy i trąba, żyrafa – uszy, szyja, ubarwienie, to warto wszystkie je wychwycić. Wycięte elementy zapisuje w odpowiednim formacie, tak aby mógł następnie wkleić je do prezentacji. Kolejnym krokiem jest przygotowanie samej prezentacji, którą można dodatkowo wzbogacić o pliki dźwiękowe, jeżeli takie będą dostępne. W trakcie zabawy będą one mogły posłużyć jako podpowiedź, kiedy dzieci będą mieć problemy z odgadnięciem zwierzęcia.

Przebieg zabawy: Do zabawy potrzebny jest projektor oraz komputer. Na ścianie/ekranie prowadzący pokazuje dzieciom „powycinane” obrazki. Za każdym razem powtarza pytanie: *Co to jest?* Zadaniem dziecka jest rozpoznanie zwierzęcia. Jeżeli dzieci mają problem, mówi: *Posłuchajcie!* i odtwarza plik dźwiękowy imitujący dźwięki wydawane przez to zwierzę. Kiedy dzieciom udaje się odgadnąć, co to jest, pokazuje im oryginalny obrazek.

³¹ Zabawa ta może zostać zaadaptowana do zajęć, podczas których będą utrwalane takie tematy jak: warzywa, owoce, jedzenie, ubrania, zawody, pory roku, pojazdy czy pomieszczenia w domu.

³² Dzięki temu zabiegowi unikniemy przypisywania nazwy konkretnemu zwierzęciu prezentowanemu w materiałach dydaktycznych, z którymi pracowały dzieci na zajęciach.

AUTORSKA PROPOZYCJA NR 2

Gra: „Mój świat”

Opis gry: Gra dydaktyczna przeznaczona jest dla dzieci w przedziale wiekowym 3–5 lat. Ma na celu utrwalenie słownictwa, które zostało wprowadzone podczas zajęć przedszkolnych realizujących program *Ja i mój świat*. Podczas zabawy słowa stopniowo przechodzą ze słownika biernego do słownika czynnego. Jednocześnie dziecko w trakcie zabaw rozwija swoją percepcję słuchową w obszarze języka polskiego. Umiejętności te są niezbędne w trakcie nauki języka obcego/drugiego. Gra „Mój świat” ćwiczy także postrzeganie, pamięć wzrokową, słuchową oraz koncentrację uwagi. Grę można wykorzystać do zabawy w przedszkolu z nauczycielem, logopedą lub rówieśnikiem polskojęzycznym. Można pracować z nią również w domu z rodzicami. Materiał przeznaczony jest do utrwalania wyrazów z **jednego pola semantycznego** (kręgu tematycznego). Gra przewidziana jest dla 1 ÷ 4 osób.

Przygotowanie do gry: Na 30 tablicach znajduje się po 12 par obrazków: na 15 tablicach dla ścieżki A oraz na 15 tablicach dla ścieżki B. Wszystkie tablice zawierają 340 słów. Każda tablica ma umieszczoną na górze nazwę pola semantycznego, z którego słowa są ćwiczone. Pola semantyczne odpowiadają modułom z programu. Przed rozpoczęciem gry należy wybrać jedną z tablic, zgodną z materiałem wprowadzonym na zajęciach. Następnie tablicę trzeba wsunąć w prowadnice, które znajdują się w dolnej części ramki. Należy zrobić to tak, aby z ramki wystawał tylko jej prawy i lewy róg.

Początek gry: Jeżeli w zabawie bierze udział dwóch, lub więcej uczestników, grę rozpoczyna najmłodszy z graczy. Następnym w kolejce jest gracz z lewej strony rozpoczynającego.

Przebieg gry: Dziecko, które rozpoczyna zabawę, otwiera dwa plastikowe okienka. Mówi, co przedstawiają obrazki w okienkach. Za samodzielnie poprawnie wypowiedziane słowa otrzymuje dwa kolorowe żetony. Jeżeli ma problemy z poprawną wymową wyrazów, nauczyciel mu pomaga. Za dobre powtórzenie nazw za prowadzącym otrzymuje jeden kolorowy żeton. Za odkrycie pary takich samych obrazków uczestnik otrzymuje dodatkowo jeden kolorowy żeton. Jeżeli gracz odsłonił dwa takie same obrazki, to okienka zostawia otwarte. Jeżeli po otwarciu okienek okazuje się, że obrazki są różne, gracz zamyka je i gra jest kontynuowana przez kolejne dziecko. Biorący udział w zabawie powinni uważnie obserwować odkrywane obrazki i starać się jednocześnie zapamiętać (przypomnieć sobie) ich sposób wymowy i położenie. Wygrywa to dziecko, które zdobędzie więcej żetonów.

Koniec gry: Kiedy wszystkie pary obrazków zostaną już odnalezione, a wszystkie klapki będą otwarte, trzeba wyjąć tablicę i wybrać kolejną. Gra trwa do momentu wykorzystania 15 tablic. Grę można wykorzystywać na różne sposoby. Po pierwsze, można bawić się grą po każdym skończonym module i stopniowo wprowadzać nowe tablice. Po drugie, można pracować z grą po zakończeniu kursu, kiedy dziecko będzie dysponowało już minimum 180 rzeczownikami z jednej ścieżki. Za każdym razem celem pracy z grą jest utrwalenie znajomości słownictwa poznanego w trakcie nauki.

Przed rozpoczęciem zajęć językowych, po opracowaniu programu cyklu dydaktycznego, warto przygotować sobie zestaw kart obrazkowych, które będziemy mogli wykorzystać na zajęciach. Karty można zrobić samodzielnie, drukując wybrane obrazki/zdjęcia i laminując je. Na zajęciach warto sięgnąć także do gotowych pomocy, które są adresowane do rodzimych użytkowników języka polskiego. Jeżeli nie dysponujemy odpowiednimi obrazkami, powinniśmy skontaktować się z przedszkolnym logopedą, który – być może – ma je w swoich zasobach. Należy pamiętać, że na karcie obrazkowej powinien znajdować się tylko jeden obiekt.

Uwaga!!!

W trakcie pracy z kartami obrazkowymi prowadzący powinien używać następujących wyrażení:

Zobacz! Spójrz! Dobrze! Doskonale! Powiedz! Powtórz! Pokaż! Podaj!

OPR. WŁASNE

Zabawy językowe z wykorzystywaniem kart obrazkowych:

- oglądanie (na pierwszym etapie nauki),
- powtarzanie słowa, które obrazuje karta (ćwiczenie konstrukcji *To jest nos/jabłko/szafa.*),
- wskazywanie konkretnej karty obrazkowej spośród trzech (ćwiczenie konstrukcji *Gdzie jest hotel/głowa/samochód?*),
- podawanie konkretnej karty obrazkowej,
- porównywanie przedmiotów na dwóch kartach obrazkowych (ćwiczenie konkretnych przymiotników nazywających kolory, wielkość, kształty),
- odnajdywanie pary kart powiązanych ze sobą tematycznie,
- odszukiwanie karty do rymu,
- zapamiętywanie kolejności kart,
- odgadywanie brakującej karty,
- zabawy ruchowe z wykorzystaniem kart.

OGŁĄDANIE – ZADANIE AUTORSKIE

Nauczyciel rozkłada przed dzieckiem cztery karty. Najlepiej, żeby każda karta obrazkowa reprezentowała to samo pole semantyczne, np. zabawki: *lalka, miś, piłka, samochód*. Następnie prowadzący bierze do ręki jedną kartę i nazywa przedmiot, który ona przedstawia, mówiąc: *Popatrz! To jest lalka/miś/piłka/samochód*. Za każdym razem dziecko powinno dostać kartę do ręki i dokładnie przyjrzeć się obrazkowi.

POWTARZANIE SŁÓW – ZADANIE AUTORSKIE

Zadanie służy nauce wymawiania pierwszych słów. Polega ono na tym, że nauczyciel pokazując odpowiednią kartę i nazywając przedstawiony obiekt, prosi o powtórzenie. Np.: *Powiedz lalka/miś/piłka/samochód!* Można też prosić dziecko o konstruowanie prostych zdań, np.: *To jest lalka/miś/piłka/samochód.* Prowadzący może także zadawać pytania z partykułą *czy*, np. *Czy to jest lalka/miś/piłka/samochód?* Dziecko ma możliwość odpowiedzi na nie albo krótkim stwierdzeniem *Tak/Nie* lub pełnym zdaniem *Tak, to jest lalka/miś/piłka/samochód* lub *Nie, to nie jest lalka/miś/piłka/samochód.*

WSKAZYWANIE KONKRETNEJ KARTY OBRAZKOWEJ – ZADANIE AUTORSKIE

Prowadzący rozkłada przed dzieckiem trzy lub karty obrazkowe, w zależności od wieku dziecka. Ten rodzaj zabawy służy sprawdzeniu znajomości – rozumienia danego wyrazu. Nauczyciel zadaje sekwencję pytań: *Gdzie jest lalka/miś/piłka/samochód? Pokaż, gdzie jest lalka/miś/piłka/samochód.* Jeżeli dziecko osiągnie już pewien etap znajomości języka polskiego, można poprosić je o wskazanie konkretnego elementu na obrazku, np.: *Gdzie miś/lalka ma spodnie/sukienkę/czapkę.*

PODAWANIE KONKRETNEJ KARTY OBRAZKOWEJ – ZADANIE AUTORSKIE

Rozkładamy przed dzieckiem karty obrazkowe reprezentujące wybrane pole semantyczne, np. *jedzenie*. Na kartach znajdują się: *mleko, czekolada, jabłko, naleśniki*. Prowadzący ma możliwość zadania wielu pytań, które nie będą sprawdzały znajomości konkretnego leksemu, ale będą sprawdzały, czy dziecko potrafi przyporządkować dane słowo do danej sytuacji językowej. Do zaproponowanej sekwencji obrazków można zadać następujące pytania: *Co możesz zjeść na podwieczorek? Co możemy zjeść? Co możemy wypić? Co jest słodkie? Co jest zielone/białe/brązowe? Który obrazek to owoc?* Poziom trudności zadania możemy podnosić dodając liczbę obrazków, w tym wypadku może to być sześć lub siedem obrazków. Pytania warto tak dobierać, żeby dziecko musiało wybrać nawet trzy karty obrazkowe.

ODNAJDYWANIE PARY KART POWIĄZANYCH ZE SOBĄ TEMATYCZNIE – ZADANIE AUTORSKIE

Ten typ zadania językowego, tak jak poprzednie, należy stosować przy automatyzacji doboru nauczanego słownictwa oraz sprawdzaniu jego znajomości. Prowadzący rozkłada cztery pary kart, które w początkowym etapie nauki języka polskiego powinny reprezentować pola tematyczne oddalone od siebie. W kolejnych etapach nauki można wprowadzać słownictwo reprezentujące tylko jedno pole, ale pary powinny reprezentować konkretne subpola, np. pole semantyczne *jedzenie*, subpola: *warzywa, owoce, napoje, słodczyce.*

ODSZUKIWANIE KART DO RYMU – ZADANIE AUTORSKIE

Jest to zadanie, które nie należy do łatwych, ponieważ mają z nim problemy także dzieci, dla których język polski jest językiem ojczystym. Dlatego też warto wprowadzić je dopiero na drugim lub trzecim etapie nauki języka. Jest to związane z bogactwem zasobu słownika czynnego dziecka. Budowanie rymów jest łatwiejsze, im większy repertuar leksykalny zna dziecko.

ZABAWY RUCHOWE Z KARTAMI OBRAZKOWYMI – ZDANIE AUTORSKIE

Kiedy wprowadzamy nowe słownictwo na zajęciach, warto połączyć to z wszelkimi zabawami ruchowymi, które opierają się na odnajdowaniu ukrytych obrazków, zbieraniu konkretnych kart lub celowaniu piłeczką do wskazanej karty. Odnajdowanie i zbieranie obrazków można połączyć z elementami muzycznymi lub odgłosami. Prowadzący rozkłada w sali np. karty przedstawiające zwierzęta. Prosi dzieci, żeby przyniosły mu te obrazki, na których są np. zwierzęta, które mają pióra, długi ogon, łaty lub rogi.

Obrazki są też elementem zadań typu labirynt. Są to atrakcyjne zadania, które można przygotować nie tylko w wersji papierowej. W wydawnictwach adresowanych dla dzieci jest duży wybór labiryntów, które możemy adaptować na nasze potrzeby. Przygotowując takie zadanie należy pamiętać, że labirynt powinien być odpowiedniej wielkości, a jego trudność dostosowana do wieku dzieci. Interesującą odmianą wykorzystania labiryntu jest wyświetlenie go na ścianie/ekranie za pomocą rzutnika. Dzieci mogą wówczas odszukiwać właściwą drogę paluszkami zamiast ołówkiem.

LABIRYNT – GDZIE JESTEŚ MAMO? – ZADANIE AUTORSKIE

Na obrazku znajdują się mama – kaczką oraz kaczątko. Zadanie dziecka polega na tym, aby kaczątko odnalazło drogę do mamy. Drogi w labiryncie można udekorować roślinami typowymi dla stawu.

Zadaniem językowym, które także zawiera obrazki, jest odszukiwanie dwóch elementów połączonych ze sobą. Karcie pracy, zawierającej tego typu zadanie, powinna towarzyszyć jakaś historia – krótka fabuła. Podczas jej budowania trzeba wykorzystać słownictwo znane już dzieciom z poprzednich zajęć. Na karcie powinny znaleźć się obrazki reprezentujące nowe wyrazy. Wykonanie zadania stymuluje dzieci do mówienia.

POPLĄTANE LATAWCE – ZADANIE AUTORSKIE

Nauczyciel pokazuje dzieciom kartę pracy, na której znajduje się troje dzieci: dwóch chłopców oraz jedna dziewczynka. Każde z dzieci ma w ręku latawiec – jedno dziecko ma czerwony, drugie zielony, a trzecie niebieski. Nauczyciel mówi dzieciom: *Zobaczcie! To jest Ania, a to są Adam i Paweł. Dzisiaj w przedszkolu jest ładna pogoda. Świeci słońce. Jest też mały wiatr. Dzieci bawią się latawcami. Ale zobaczcie, jest mały kłopot. Sznurki latawców poplątały się i dzieci, nie wiedząc, który latawiec jest czyj. Zadanie polega na tym, aby dzieci, rysując po śladzie, dowiedziały się, kto ma latawiec czerwony, kto ma latawiec zielony, a kto ma latawiec niebieski.*

Obrazek może pojawić się w zadaniach, których celem jest szeregowanie poszczególnych elementów od najmniejszych do największych lub od najkrótszych do najdłuższych. Tego typu zadanie językowe może być połączone z kolorowaniem obrazków. Jednak dla dzieci najmłodszych lepiej, żeby elementy były kolorowe.

OD NAJMNIJSZEGO DO NAJWIĘKSZEGO – ZADANIE AUTORSKIE

Na obrazku umieszczono pięć obrazków kolorowych kogutów. Każdy z ptaków jest innej wielkości. Nauczyciel prosi dziecko, aby za pomocą strzałek połączyło rysunki od najmniejszego do największego. Po wykonaniu zadania dzieci powinny opisać kolory ptaków.

Kiedy dzieci znają już lepiej język polski, można wykorzystać na zajęciach obrazki, które są kompozycją różnych elementów. Zadanie do tak przygotowanej karty polega na zaznaczeniu/zakreśleniu wyrazów, które rozpoczynają się określoną głoską. Na obrazku można umieszczać słowa, które reprezentują jedno pole semantyczne lub konkretne subpole. Zadanie to oprócz automatyzowania leksyki, jest dobrym ćwiczeniem artykulacyjnym.

KOGUT, KURA, KOT – ZADANIE AUTORSKIE

Na obrazku znajduje się sześć elementów: pies, kot, krowa, kogut, kura, papuga. Zadanie dzieci składa się z dwóch części. Po pierwsze, muszą nazwać poszczególne zwierzęta – etap sprawdzający leksykę. Po drugie, muszą zaznaczyć te zwierzęta, które zaczynają się na głoskę „k” – część fonetyczna zadania.

Atrakcyjnym zadaniem dla dzieci, do którego wykorzystywane są obrazki, jest odszukiwanie różnic między obrazkami. Ten typ zadania sprawdza się dobrze nie tylko kiedy automatyzujemy leksykę, ale także podczas utrwalania wybranych struktur gramatycznych.

TAKIE SAME? CZY INNE? – ZADANIE AUTORSKIE

Dzieci otrzymują od nauczyciela dwa obrazki przedstawiające pozornie ten sam pokój. Na każdym obrazku muszą być umieszczone te same elementy, ale w różnych ustawieniach: lampa, sofa, stół, krzesło, fotel, obraz, dywan, telewizor. Dzieci muszą odnaleźć różnice między obrazkami i opisać je. Celem tego zadania jest automatyzacja poprawnego stosowania przyimków: *obok*, *nad*, *za* oraz *pod* i form narzędnika, dopełniacza. Wariantem tego zadania jest kolorowanka. Po opisaniu obrazków dzieci kolorują je, a nauczyciel dodatkowo może sprawdzić inne subpola tematyczne.

Zadania obrazkowe można wzbogacać o efekty dźwiękowe i łączyć je dodatkowo z umiejętnościami plastycznymi dzieci. Tego typu ćwiczenia można wykorzystywać do powtarzania słownictwa z wybranego kręgu tematycznego.

ŚWIAT POJAZDÓW – ZADANIE AUTORSKIE

Dzieci otrzymują od nauczyciela obrazek przedstawiający ulicę. Nauczyciel odtwarza kolejno dźwięki poszczególnych pojazdów. Zadanie polega na odgadnięciu słowa i narysowaniu go na obrazku. Dla młodszych dzieci można przygotować naklejki z pojazdami, które będą przyklejały. Jeżeli dzieci mają trudności z mówieniem, zadanie można ograniczyć do sprawdzenia umiejętności receptywnych.

PIOSENKI I ZABAWY

Zabawy oraz gry, które przygotowujemy dla dzieci w wieku przedszkolnym powinny być zróżnicowane. Niektóre zadania dzieci mogą wykonywać indywidualnie, a inne grupowo, co sprzyja integracji i poznawaniu zasad pracy w grupie. Piosenki, rymowanki, zabawy ruchowe oraz różne gry dają możliwość efektywnego uczenia się konkretnych słów i zwrotów w sposób, który nie przypomina nauki formalnej.

Dzieci w wieku przedszkolnym są zafascynowane piosenkami. Dlatego warto sięgać do tego narzędzia, które daje okazję do dobrej zabawy. Należy jednak pamiętać, że młodsze dzieci mają problem z zapamiętaniem całego tekstu piosenek. Dla dzieci trzyletnich piosenki powinny być krótkie, a słownictwo w nich wizualizowane za pomocą rekwizytów lub kart obrazkowych. Czasami można odwołać się do filmu animowanego. Dla dzieci czteroletnich oraz pięcioletnich śpiewanie piosenek można wzbogacić o układy ruchowe.

Przedszkolaki w polonijnym przedszkolu na pewno chętnie będą bawiły się przy piosenkach, ponieważ z takimi samymi technikami spotykają się na zajęciach w placówkach amerykańskich. W kulturze anglosaskiej nauczyciele bardzo chętnie sięgają po śpiewane rymowanki w trakcie zajęć z języka angielskiego jako drugiego (*English as a Second Language*), które są adresowane do dzieci cudzoziemskich pochodzących z rodzin mieszanych lub rodzin posługujących się w życiu domowym innym kodem komunikacyjnym niż język angielski. Taka forma piosenki pozwala nie tylko ćwiczyć aparat mowy, ale także dzięki niej dzieci uczą się poprawnej wymowy konkretnych wyrazów oraz intonacji zdaniowej³³.

Decydując się na wykorzystanie piosenki na zajęciach trzeba pamiętać, że powinna pojawić się ona kilka razy na różnych etapach lekcji. Dzięki temu dzieci będą mogły nauczyć się jej tekstu na pamięć. Nauczyciel powinien wracać do znanych już dzieciom piosenek, łącząc je z nowym blokiem tematycznym. Dzieci spontanicznie uczą się nowych tekstów, ale nie zawsze rozumieją słowa, które się w nich pojawiają. Należy to wykorzystać w trakcie pracy z przedszkolakami, które uczą się języka polskiego jako obcego. Piosenka może zostać wykorzystana jako narzędzie dydaktyczne, za pomocą którego powtarzamy konkretny materiał leksykalny. Jednak musimy pamiętać, że nie każda dziecięca piosenka nadaje się do wykorzystania na zajęciach z dziećmi. Na rynku wydawnictw muzycznych pojawiają się niestety utwory, które mają zbyt trudne teksty

---

³³ Kondrat D., *Metody pracy z dziećmi w przedszkolu*, „Języki Obce”, nr 1, 2015, s. 71–76.

dla przedszkolaków, a ich wykonanie pozostawia wiele do życzenia pod względem artykulacji. Dlatego też piosenka dla przedszkolaka polonijnego powinna:

- mieć prostą melodię,
- mieć rytm przyjazny dla ucha dziecka,
- mieć proste słownictwo,
- mieć refren, który powtarza się kilka razy,
- wiązać się z tematem zajęć,
- być prosta do zapamiętania.

Nie tylko wybór odpowiedniej piosenki sprawia problem prowadzącym zajęcia, ale także dobór źródła, z którego mogą korzystać. Najbardziej popularnym i łatwo dostępnym miejscem z utworami muzycznymi dla dzieci są zasoby internetowe. Można w nich znaleźć sprawdzone piosenki, które sami znamy ze swojego dzieciństwa, ale również utwory z lubianych przez dzieci bajek telewizyjnych oraz kinowych filmów animowanych.

Dodatkowym źródłem są płyty z dziecięcymi piosenkami. Obecnie nie jest trudno je kupić, ponieważ większość księgarni internetowych wysyła produkty ze swojej oferty także do Stanów Zjednoczonych. Nie trzeba jechać do Polski, żeby zbudować płytotekę na potrzeby szkoły polonijnej. Można także przejrzeć kolekcję płyt znajomych oraz poprosić rodziców o pomoc. Czasami w domach przedszkolaków znajdują się interesujące nagrania muzyczne, które świetnie nadają się na nasze zajęcia.

Warto także sięgnąć po płyty z nagraniami, które są jednym z komponentów pakietów dydaktycznych wykorzystywanych w przedszkolach w Polsce. Wydawnictwa edukacyjne gwarantują dobrą jakość nagrania oraz wartość pedagogiczną. Na płytach nigdy nie znajdują się przypadkowe piosenki. Zawsze są starannie dobierane i adekwatne do grupy wiekowej dzieci. Można także zapoznać się z propozycjami pracy z danym utworem, które są zamieszczane w przewodnikach metodycznych przygotowywanych dla nauczycieli pracujących z daną książką.

Musimy pamiętać, że dzieci nie są w stanie zapamiętać nowej piosenki podczas jednych sobotnich zajęć. Żeby tak się stało, należałoby przez cały czas pobytu tego dnia w przedszkolu pracować z danym utworem muzycznym. Jest to niemożliwe z dwóch powodów. Po pierwsze, dzieci szybko się nudzą nie tylko wykonywaniem jednego rodzaju zabaw czy ćwiczeń, ale także słuchaniem i śpiewaniem jednej piosenki. Po drugie, trudno jest przygotować trzygodzinny plan ćwiczeń, gier oraz zabaw językowych, do których będziemy wykorzystywać jeden utwór.

W takiej sytuacji warto zastanowić się nad przygotowaniem na początku roku szkolnego płyty z piosenkami, które w danym roku szkolnym będą wykorzystywane na zajęciach z dziećmi. Następnie przygotować kopie płyty dla rodziców i wręczyć je im na pierwszym spotkaniu. Można dołączyć do kompilacji piosenek informację, kiedy będziemy pracować z danym utworem. Wówczas rodzice będą mogli słuchać z dziećmi konkretnych piosenek w domu lub

w samochodzie. Płyta przez nas przygotowana będzie mogła towarzyszyć dziecku w podróży, podczas zabaw czy wykonywania prostych domowych czynności.

Przygotowując płytę warto skonsultować się z nauczycielami prowadzącymi zajęcia w pozostałych grupach przedszkolnych, żeby uniknąć powtarzania piosenek, z którymi dziecko już zapoznało się w rok wcześniej lub będzie zapoznawać się w kolejnym. Najlepszym rozwiązaniem jest wspólne przygotowanie listy utworów i przypisanie ich poszczególnym grupom wiekowym. Nie jest dobrym pomysłem przygotowanie jednej płyty dla dziecka na cały cykl nauki w przedszkolu. Dziecko musi mieć przyjemność w odkrywaniu czegoś nowego za każdym razem, kiedy zaczyna kolejny rok nauki. Jeżeli będzie już znało wszystkie piosenki pozbawimy je przyjemności, a siebie „śpiewanego” atrakcyjnego materiału dydaktycznego.

Z piosenką można pracować na wiele sposobów³⁴. Warto zachęcać dzieci do śpiewania poznanej piosenki w przedszkolu nie tylko z mamą lub z tatą, ale także na uroczystościach przedszkolnych przed publicznością. Niektóre piosenki można wykorzystywać jako wyliczankę w trakcie zabaw w grupie. Jeżeli sięgamy na naszych zajęciach do form parateatralnych, możemy piosenkę odegrać jak sztukę teatralną lub wykorzystać gesty do jej zobrazowania.

Elementem, bez którego nie ma piosenki, jest tekst. Możemy zachęcić dzieci do „rysowania” i „malowania” swoich ulubionych piosenek, a następnie układania z nich nowej fabuły lub poprawnej kolejności. Do takich zadań najlepsze są piosenki, które opowiadają jakąś historię.

Są piosenki, których tekst może działać nie tylko na zmysł słuchu, ale także smaku, węchu oraz dotyku. Jeżeli uczymy się piosenki o owocach, na zajęcia można przynieść prawdziwe cytryny, pomarańcze czy gruszki i jedząc je razem z dziećmi, wprowadzać nazwy poszczególnych smaków. Kiedy śpiewamy o kwiatkach, możemy wykorzystać zapachy perfum i wód toaletowych, kosmetyków oraz odświeżaczy do powietrza. Piosenka o zabawkach może pomóc nam wprowadzić nazwy materiałów, z których zostały one zrobione: metal, drewno, guma czy plastik.

Wraz z piosenką warto na zajęciach korzystać z zabaw ruchowych, których celem jest nauka języka. Dzieci w wieku przedszkolnym odczuwają głód ruchu, dlatego wykorzystanie zadań statycznych przemiennie z zadaniami dynamicznymi, jest wskazane. Zabawa ruchowa jest zadaniem dynamicznym, natomiast pracę przy stoliku czy na dywanie zaliczamy do zadań statycznych. Zabawy ruchowe powinny być dostosowane do rozwoju motorycznego dzieci. Trzy- i czterolatki szybko się męczą, więc zabawy i ćwiczenia ruchowe powinny trwać maksymalnie 3 minuty, choć są takie formy gier, które mogą trwać nawet 5 minut.

Trzeba pamiętać, że wraz z wiekiem dziecka zmieniają się jego preferencje zabaw. Trzylatki częściej wybierają zabawy samotne lub równoległe, dlatego też nietrafne okazują się gry i zabawy, które opierają się współdziałaniu. Dzieci w tym wieku lubią podpatrywać dorosłych, a następnie kopiować ich zachowania w zabawie. Dlatego też z warto sięgnąć w grupach najmlod-

---

³⁴ Konderak T., *Jak (różnie) maluchy i starszaki uczą się i bawią na zajęciach językowych*, „Języki Obce”, nr 1, 2015, s. 56–63.

szych po techniki pracy opierające się na dramie. Maluchy lubią zabawy, w których pojawiają się elementy teatrzyku z dobrze dobranymi rekwizytami, odwzorowujące rzeczywiste sytuacje.

Czterolatki w zabawach zaczynają szukać towarzystwa. Powinniśmy to wykorzystywać organizując gry językowe w parach. Dzieci mogą wzajemnie rzucać do siebie piłkę i zadawać pytania lub kończyć krótkie zdania.

Zabawy ruchowe mogą łączyć się z odszukiwaniem obrazków lub rekwizytów. Nie zawsze uda się nam dobrać właściwą piosenkę do zabawy, ale warto wówczas sięgnąć po melodię, która będzie nadawała tempo zabawie.

CZASEM BURZA, CZASEM SŁOŃCE – ZADANIE AUTORSKIE

Nauczyciel przykleja na ścianach w sali przedszkolnej obrazki przedstawiające *słońce*, *burzę* oraz *deszcz*. Zadanie polega na tym, że dzieci, kiedy słyszą dźwięki deszczu, podbiegają do właściwego obrazka, kiedy słyszą ćwierkanie ptaków – do słońca, a kiedy grzmoty – do burzy. W trakcie zabawy stymulujemy dzieci językowo.

MAŁA ORKIESTRA – ZADANIE AUTORSKIE

Nauczyciel przygotowuje obrazki przedstawiające wybrane instrumenty: gitara, flet, tamburyno, dzwonki. Dodatkowo przygotowuje nagrania, które reprezentują dźwięki tych instrumentów. Zadanie polega na zebraniu wszystkich obrazków przedstawiających dany instrument podczas odtwarzania jego dźwięków. Należy przygotować tyle obrazków, aby każde z dzieci mogło zebrać choć jeden właściwy danemu instrumentowi.

KOSZYK OWOCÓW – ZADANIE AUTORSKIE

Nauczyciel przygotowuje karteczki z obrazkami owoców. Dla każdego owocu należy przygotować sześć obrazków. Przed zajęciami prowadzący rozkłada obrazki wszystkich owoców, ale pozostawia sobie po jednym obrazku z każdym owocem. Następnie dzieci ustawiają się w jednym rzędzie. Każde dziecko (grupa trzyosobowa) losuje jeden obrazek. Prowadzący pyta się, co jest na obrazku. Potem każde dziecko (grupa) otrzymuje koszyczek. Zabawa polega na tym, że dzieci muszą zebrać wszystkie ukryte „owoce” obrazki (takie, które wylosowały wcześniej) w czasie, kiedy gra muzyka lub słychać odgłosy ptaków w sadzie.

ZAKOŃCZENIE

Polonijne dzieci dwujęzyczne, które w sposób naturalny są bilingwalne i od najmłodszych lat są osadzone w świecie dwóch systemów, nie zdają sobie sprawy z tego, jakim dobrodziejstwem jest bardzo dobra znajomość dwóch języków. Jednak samo urodzenie się i dorastanie w środowisku dwujęzycznym nie wystarczy, aby swobodnie porozumiewać się oboma kodami na bardzo dobrym poziomie.

Wiek przedszkolny jest czasem, kiedy często znajomość języka polskiego jest jeszcze na wyższym poziomie niż znajomość języka kraju zamieszkania. Jednak z roku na rok w życiu dziecka polonijnego silniejszy staje się, np. w Stanach Zjednoczonych, język angielski. Jest to proces naturalny i nieunikniony. Dlatego też nauczyciele wychowania przedszkolnego, pracujący w sobotnich placówkach edukacyjnych, mają szansę na rozwijanie znajomości języka polskiego w momencie, kiedy dzieci nie mają dużych deficytów leksykalnych.

W trakcie zajęć należy koncentrować się nie tylko na nauce samego języka, ale przede wszystkim trzeba budować obraz sobotniej szkoły jako miejsca, w którym dzieci spotykają się z przyjemnością i spędzają miło czas, ucząc się i bawiąc. Taka strategia zaowocuje w przyszłości wysoką frekwencją dzieci na zajęciach, kiedy rozpoczną formalną naukę w polonijnej szkole.

Konstruując programy nauczania oraz wybierając materiały dydaktyczne, trzeba kierować się faktycznymi potrzebami językowymi dzieci. Treści powinny być tak dobrane, aby wypełniać luki leksykalne oraz gramatyczne w języku, którym posługują się dzieci. Czasami warto zatrzymać się przy jakimś temacie na dłużej i opracować go dokładnie, niż pędzić do z programem do przodu.

Ważnym ogniwem w rozwijaniu umiejętności językowych dzieci jest zaangażowanie w ten proces rodziców. Nie jest to proste zadanie, ale jeżeli opiekunowie czynnie uczestniczą w procesie kształcenia językowego, szybciej widać efekty pracy wszystkich osób zaangażowanych w naukę. Rodzice muszą także zrozumieć, że znajomość języka polskiego będzie na pewno atutem w dorosłym życiu ich dzieci, dlatego trzeba ją stale rozwijać.

BIBLIOGRAFIA

1. Delors J. (red.), *Edukacja. Jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku*, UNESCO, Warszawa 1998.
2. Dubisz S., *Język polski poza granicami kraju – wstępne informacje i definicje* [w:] *Język polski poza granicami kraju*, Dubisz S. (red.), Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole 1997, s. 13–46.
3. Dubisz S., *Z metodologii badań języka środowisk polonijnych*, „Poradnik Językowy”, z. 5, 1983.
4. Dudzińska I., Lipina S., Właźnik K., *Metodyka wychowania w przedszkolu*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1974.
5. Erenc-Grygoruk G., *Nauczanie języków obcych w edukacji wczesnoszkolnej*, Impuls, Kraków 2013.
6. Harwas-Napierała B., Trempała J. (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
7. Janowska I., *Podejście zadaniowe do nauczania i uczenia się języków obcych. Na przykładzie języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków 2011.
8. Janowska I., *Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik i poradnik dla nauczycieli języków obcych*, Universitas, Kraków 2010.
9. Janowska I., Lipińska E., Rabiej A., Seretny A., Turek P. (red.), *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziom A1 – C2*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2011.
10. Jędryka B. K., *Język polski w polonijnej szkole. Na przykładzie badań przeprowadzonych w Clark – New Jersey, USA*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2012.
11. Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2005.
12. Konderak T., *Jak (różnie) maluchy i starszaki uczą się i bawią na zajęciach językowych*, „Języki Obce”, nr 1, 2015, s. 56–63.
13. Kondrat D., *Metody pracy z dziećmi w przedszkolu*, „Języki Obce”, nr 1, 2015, s. 71–76.
14. Kotarba M., *Przedszkolak, język obcy i ... ty. Metodyka nauczania języków obcych w przedszkolach*, Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2007.
15. Lipińska E., Seretny A., *Między językiem ojczystym a obcym. Nauczanie i uczenie się języka odziedziczonyego na przykładzie chicagowskiej diaspory polonijnej*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2012.

16. Moon J., *Children Learning English*, MacMillan, Oxford 2005.
17. Niemiec-Knaś M., *Metoda projektów w nauczaniu języków obcych*, Impuls, Kraków 2011.
18. Pamuła M., *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2006.
19. Reilly V., Ward S. M., *Very Young Learners*, Oxford University Press, Oxford 2013.
20. Rokita-Jaśkow J., *Moje dziecko uczy się języka obcego. Najczęściej zadawane pytania*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2010.
21. Seretny A., Lipińska E., *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków 2005.
22. Seretny A., Lipińska E., *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*, Universitas, Kraków 2006.
23. Sękowska E., *Język emigracji polskiej w świecie. Bilans i perspektywy badawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
24. Ur P., *A course in language teaching. Practice and theory*, Cambridge University Press, Cambridge 2007.
25. Vale D., Feunteun A., *Teaching Children English. A training course for teachers of English to children*, Cambridge University Press, Cambridge 2007.
26. Węglińska M., *Jak pracować z obrazkiem*, Impuls, Kraków 2000.

Akty prawne:

27. *Podstawa programowa dla uczniów polskich uczących się za granicą*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010.
28. *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego*, <https://europass.cedefop.europa.eu/pl/resources/european-language-levels-cefr>

INFORMACJE O AUTORZE

Dr Beata Katarzyna Jędryka

Pracownik Zakładu Komunikacji Językowej i Glottodydaktyki w Instytucie Polonistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego, autorka ścieżki programowej *Dydaktyka języka polskiego jako obcego* na studiach podyplomowych na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Lektor języka polskiego jako obcego dla dorosłych i dzieci, licencjonowany egzaminator TELC Polish B1/B2 School, metodyk nauczania języka polskiego jako obcego i drugiego dzieci. Stały współpracownik Fundacji Nauki Języków Obcych „Linguae Mundi” w Warszawie. Autorka publikacji *Język polski w polonijnej szkole. Na przykładzie badań przeprowadzonych w Clark – New Jersey, USA* (2012), *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego dzieci w wieku przedszkolnym* (2015), *Ja i mój świat – programu nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego dzieci w wieku przedszkolnym* (2015), *Karty pracy do nauki języka polskiego jako obcego/drugiego w wieku przedszkolnym* (2015), *Mój świat – multimedialny podstawowy słownik do nauki języka polskiego* (2015), a także artykułów poświęconych nauczaniu języka polskiego jako obcego oraz drugiego dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, m.in. *Język polski w polskiej i polonijnej szkole. Próba porównania podręczników szkolnych do drugiej klasy szkoły podstawowej* (2006), *Brak mi słów – problemy leksykalne dzieci polonijnych w USA* (2007), *Kształcenie nauczycieli języka polskiego jako obcego – opis sytuacji i propozycje dydaktyczne* (2012), *Sytuacja języka polskiego w USA i w krajach angielskojęzycznych* (2013), *Status języka polskiego jako drugiego oraz obcego w polskiej szkole* (2014), *Potrzeby nauczycieli wychowania przedszkolnego pracujących z dziećmi imigrantów – w poszukiwaniu rozwiązań* (2015). Swoje doświadczenia metodyczne oraz dydaktyczne zdobywała w Stanach Zjednoczonych, Hiszpanii, Francji, Niemczech oraz Polsce.

Poradnik jest skierowany do nauczycieli, którzy pracują z dziećmi polonijnymi w placówkach przedszkolnych. Znajdą oni w tej publikacji wskazówki, jak zaplanować naukę języka polskiego z najmłodszymi użytkownikami polszczyzny. Książka składa się z dwóch części: teoretycznej oraz praktycznej. W pierwszej dokonano próby określenia statusu i klasyfikacji języka polskiego poza granicami kraju, którym posługują się dzieci. W drugiej zaproponowano strategie przygotowywania programów nauczania oraz organizowania i przeprowadzania zajęć. W poradniku zostały także zamieszczone propozycje zadań językowych oraz gier i zabaw wspierających nauczanie języka polskiego jako obcego dzieci w wieku przedszkolnym.

